

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:

ОСНОВИ СТАНДАРТУ ОСВІТИ

Версія 1.0

ЛЬВІВ 2016

ISBN 978-83-946900-0-7

Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.

Редакційна колегія:

Лілія Гриневич
Вікторія Бриндза
Ніна Дементієвська
Олександр Елькін
Сергій Клепко
Олександр Ляшенко (науковий консультант)
Олена Малахова
Павло Полянський
Надія Прокопчук
Ірина Старагіна
Мирослава Товкало
Павло Хобзей
Роман Шиян (координатор проекту).

За загальною редакцією Мирослави Товкало.

Дизайн обкладинки, логотип: Дмитро Цапко.

Макетування: Андрій Василів.

Коректура: Ірина Швайко.

Studio Wydawnicze VERSUM Lucyna Mynarska

ЗМІСТ

ПРО ПРОЕКТ	4
ВСТУПНЕ СЛОВО МІНІСТРА	5
ЩО ТАКЕ СТАНДАРТ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ?	6
НАВИЩО НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НОВИЙ СТАНДАРТ?	7
ЯКІ ЗАСАДИ ПОКЛАДЕНО В ОСНОВУ НОВОГО СТАНДАРТУ?	10
ЯКІ ОРІЄНТИРИ БУДУТЬ ВІДОБРАЖЕНІ У ЗМІСТІ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ?	15
ЯКІ МЕТОДИ І ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ВАРТО ВИКОРИСТОВУВАТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ?	19
ЯК СТАНДАРТ ПОВ'ЯЗАНИЙ З ОЦІНЮВАННЯМ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ?	20
ЧОМУ БЕЗ СПІВПРАЦІ УЧИТЕЛЬСЬКИХ СПІЛЬНОТ НЕ ВАРТО ОЧІКУВАТИ ЗМІН?	21
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА	25
ІНШОМОВНА ОСВІТА	29
МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА	32
ПРИРОДНИЧА ОСВІТА	36
ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА	39
ІНФОРМАТИЧНА ОСВІТА	42
СОЦІАЛЬНА ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖНА ОСВІТА	47
ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА	50
ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА	53
МИСТЕЦЬКА ОСВІТА	58
ЧЛЕНИ РОБОЧОЇ ГРУПИ З УКЛАДАННЯ СТАНДАРТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	63

ПРО ПРОЕКТ

Надсилайте свої зауваження групі упорядників документа до 01.03.2017 на електронну адресу: new.ukr.school@gmail.com або на адресу платформи проекту – www.nus.org.ua

У червні цього року розпочався процес створення нового Стандарту загальної середньої освіти, який визначатиме орієнтири навчального поступу учнів від початкової до старшої школи.

Роботі над Стандартом передувало вивчення найновішого досвіду успішних освітніх систем: від Фінляндії до Альберти, від Австралії до США, від Ірландії до Сінгапуру, від Онтаріо до Шотландії. Дуже корисною виявилася співпраця з польськими колегами в рамках українсько-польського проекту «Нова українська школа», фінансованого польським урядом. Цінність досвіду Польщі у трансформації змісту освіти доведена, зокрема, успіхами цієї країни в міжнародних порівняльних дослідженнях PISA, а також сучасними намаганнями поляків захистити свої здобутки. Особлива вдячність нашим вдумливим і витривалим консультантам-тренерам *Александрові Павліцкому, Еві Любчинській, Катажині Кошевській та Моніці Вервіцкій*, а також натхненниці проекту *Еві Бобіньській*.

Під час укладання основ Стандарту ми активно взаємодіяли з експертами українських та іноземних організацій та проектів. Вдячні за консультування *Рольфові Голлобу* з Цюриха, керівникові українсько-швейцарського проекту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні», *Катерині Ясько*, ГО «OpenKhata», *Володимирові Селіваненку*, ГО «Amnesty International Ukraine», та іншим колегам за їхні цінні поради.

Цією публікацією розпочинаються активні консультації із професійними спільнотами та громадськістю над Стандартом із залученням авторитетної міжнародної експертизи.

Одночасно з продовженням роботи над документом здійснюватиметься пропедевтична робота з популяризації змін та виявлення загроз і ризиків, очікуваних у процесі його впровадження. Особливим викликом неминуче стане розбудова культури співпраці в учительських спільнотах аж до первинного рівня (шкіл або освітніх округів) та формування відповідних компетентностей педагогів, потрібних для створення освітніх програм, а також програм навчальних предметів на основі нового Стандарту.

Роман Шиян, координатор проекту

ВСТУПНЕ СЛОВО МІНІСТРА

Дорогі друзі!

Нова українська школа стане можливою лише тоді, коли ми змінимо саму сутність освітнього процесу – від багаторічних розмов про «компетентнісний підхід» перейдемо до щоденного пошуку таких видів навчальної діяльності, які сприяли б невпинному поступові кожного учня і кожної учениці.

Від уявного нагромадження знань – до справжнього розвитку вмінь.

Від покарань за помилки – до творчого пошуку.

Від виснажливого заучування – до радісних відкриттів.

Основним документом, покликаним визначити орієнтири Нової української школи, стане Стандарт повної загальної середньої освіти. Цей документ уперше охопить усі ступені загальної середньої освіти, визначить очікувані навчальні результати школярів за всіма освітніми галузями, розкриє компетентнісний потенціал кожної й опише навчальний поступ учнів.

До роботи над Стандартом були залучені на конкурсних засадах провідні фахівці з різних академічних середовищ. Я була свідком і учасницею палких дискусій, що супроводжували процес творення документа. Вдячна вам, колеги, за професійний підхід до справи.

Під час роботи над цим текстом було опрацьовано засадничі європейські документи, взято до уваги найновіший міжнародний досвід Фінляндії, Сингапуру, Англії, Шотландії, Ірландії, Австралії, США, канадських провінцій Альберта, Саскачеван, Онтаріо тощо. Ми вдячні нашим польським колегам за експертну допомогу, надану за підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Польща в рамках Програми «Польська допомога».

Ця публікація пропонує вашій увазі основні засади Стандарту. Вона має на меті залучити широкі зацікавлені кола до роботи над документом. Попереду пошук докладних формулювань, що описують розвиток учнівських умінь, та відбір навчального матеріалу, який доцільно використати для забезпечення цього розвитку. Відтак – оприлюднення цілісного проекту Стандарту для його широкого обговорення та успішне впровадження цих засад у школи.

Нова українська школа стане можливою лише тоді, коли ми змінимо саму сутність освітнього процесу – від багаторічних розмов про компетентнісний підхід перейдемо до щоденного пошуку таких видів навчальної діяльності, які сприяли б невпинному поступові кожного учня і кожної учениці.

Лілія Гриневич,

*Міністр
освіти і науки
України*

ЩО ТАКЕ СТАНДАРТ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ?

РОЗРОБЛЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ ОСВІТИ – СИСТЕМНИЙ І ДИНАМІЧНИЙ ПРОЦЕС, У ЯКОМУ БЕРУТЬ УЧАСТЬ УСІ ЗАЦІКАВЛЕНІ ГРУПИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ НА РІЗНИХ РІВНЯХ

Стандарт освіти¹ – це декларовані державою вимоги до обов’язкових результатів навчання учнів на рівні початкової, базової і старшої школи. Ці вимоги викладено в нормативному документі, який має стати інструментом для підвищення якості освітнього процесу й визначити очікувані результати учнів на кожному рівні освіти.

Стандарт покликаний:

- окреслити, якими *вміннями* має володіти учень / учениця після кожного етапу (циклу) навчання;
- упорядкувати зміст освіти, враховуючи високу динамічність сучасного світу, сьгоднішні і майбутні потреби учнів, вчителів та суспільства загалом;
- стати орієнтиром для батьків, учнів, працедавців у розумінні цілей освітнього процесу, а для вчителів – ще й документом, який допоможе їх реалізовувати;
- активізувати зусилля всіх партнерів школи для громадської підтримки освітнього процесу.

Розроблення і впровадження Стандарту освіти – системний і динамічний процес, у якому беруть участь усі зацікавлені групи освітньої політики на різних рівнях – учителі, представники академічних кіл, громадського сектору, батьківської спільноти. Така колегіальність під час роботи над цим документом й очікувана широка читацька аудиторія передбачає постійну дискусію про Стандарт, а також визначає стиль мови цього документа, який має бути максимально доступним.

¹ Документами, похідними від Стандарту, є освітні програми, які відображають логіку розгортання освітнього процесу, визначають перелік навчальних предметів і курсів на конкретному рівні освіти, окреслюють обсяг навчального навантаження, потрібний для досягнення очікуваних результатів, та інші компоненти організації освітнього процесу, зокрема програми навчальних предметів (навчальні програми).

НАВІЩО НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НОВИЙ СТАНДАРТ?

Новий Стандарт освіти має відповідати на виклики, які постають сьогодні перед Україною

Окрім глобальних викликів, пов'язаних з етикою, безпекою, конфліктом поколінь і суспільством споживання, українці мають низку внутрішніх викликів. Це залишки тоталітаризму, війна та окупація територій (і, як наслідок, велика кількість внутрішньо переміщених сімей, а також дітей із посттравматичним синдромом) та відсутність довіри до влади і школи. У відповідь на це новий Стандарт:

- допомагає формувати демократичну культуру в школі через вироблення відповідних процедур для захисту прав людини і впровадження демократичних цінностей – школа має стати місцем, безпечним для дитини, і йдеться не лише про фізичну безпеку, а й про атмосферу довіри і взаємоповаги, де немає насильства та дискримінації;
- підкреслює цілісність людської особистості у трьох важливих сферах (Я – «Відчуваю», «Думаю», «Дію»), дбаючи про інтелектуальний, духовний, фізичний розвиток дитини;
- зрівноважує знаннєвий компонент змісту освіти з розвитком емоційної сфери дитини, акцентуючи на плеканні адаптаційних здібностей, самоусвідомлення і самоконтролю, антистресового потенціалу й життєвого оптимізму;
- слугує розбудові інформаційного простору України через розширення сфери функціонування державної мови, зокрема і в школі, та гарантує право на здобуття освіти українською мовою;
- підтримує право національних меншин і корінних народів на вивчення рідної мови в державних і комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти у місцях компактного проживання таких осіб через відповідні освітні програми;
- розширює можливості вивчення іноземних мов у школі, що сприятиме підвищенню конкурентоздатності українців на глобальному ринку праці;

**СТАНДАРТ ЗРІВНОВАЖУЄ
ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ
ЗМІСТУ ОСВІТИ З РОЗВИТ-
КОМ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ
ДИТИНИ, АКЦЕНТУЮЧИ
НА ПЛЕКАННІ АДАПТА-
ЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ,
САМОУСВІДОМЛЕННЯ І
САМОКОНТРОЛЮ, АНТИ-
СТРЕСОВОГО ПОТЕНЦІА-
ЛУ Й ЖИТТЄВОГО ОПТИ-
МІЗМУ**

- з огляду на прагнення України стати державою новітніх технологій, працює на розвиток інноваційності в школі, зокрема за допомогою ІКТ, що передбачає створення достатнього простору і можливостей для творчості учнів та взаємодії їх між собою та із глобальним світом.

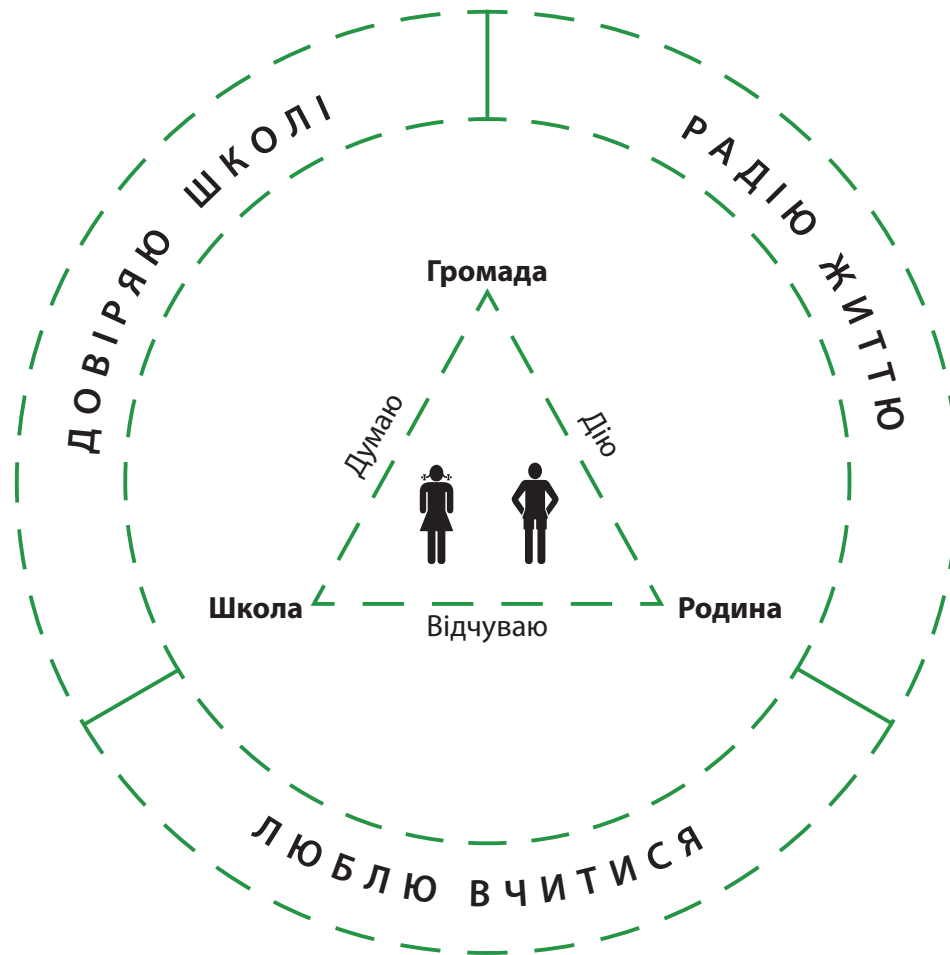

СХЕМА 1. НОВИЙ СТАНДАРТ: ВІДПОВІДІ НА ВИКЛИКИ

Новий Стандарт загальної середньої освіти покликаний стати одним із інструментів для утвердження людської гідності

Новий Стандарт освіти проголошує «презумпцію» талановитості дитини, повагу до її честі та гідності.

Пропонований Стандарт і його похідні – освітні та навчальні програми, впроваджують розуміння людської гідності як головного концепту демократичної школи, що, з одного боку, розширює рамки професійної свободи вчительства й покла-

дає на нього відповідальність за освітній процес, а з іншого, дає ширший вибір для учнів (наприклад, через індивідуальне профілювання у старшій школі) і теж зобов'язує до відповідальності за власне навчання. Така взаємна довіра та обопільна відповідальність – наріжний камінь *педагогіки партнерства*, на якій ґрунтується нова українська школа. Вона проголошує особистісно зорієнтоване навчання, у центрі якого – дитина. На відміну від нинішньої школи, де об'єктом пізнання є зовнішній світ (математичні, фізичні, хімічні, біологічні об'єкти, художній твір тощо), в особистісно зорієнтованому навчанні вектор діяльності спрямовується на пізнання учнем / ученицею себе, процесу взаємодії зі світом і смислу власної діяльності.

Утвердженню людської гідності учня сприяють реалістичні загальні і конкретні очікувані результати щодо кожної галузі, сформульовані відповідно до вікових особливостей дітей, що сприятиме підвищенню самооцінки дитини.

Новий Стандарт освіти має на меті підвищити якість освіти

Підвищення якості освіти – складний процес, який, зокрема, передбачає:

-
- трансформацію освітніх і навчальних програм;
  - мотивацію вчительства, усвідомлення ним етичних засад і власної моральної мети, підвищення його спроможності та професійної майстерності, а також утвердження свободи професійної діяльності;
  - зміни в управлінні освітою – автономію школи, розширення повноважень учительських спільнот;
  - ресурсне забезпечення.

Істотно змінити програми неможливо без нового Стандарту, тому пропонуваній документ мав би активізувати процеси якісних змін у змісті освіти. Окрім цього, у ньому закладено і два інші важелі, що впливають на якість – ключову роль вчительства, яке стане провідником змін, і широкі права для шкіл та учительських спільнот, що одержать повноваження укладати власні освітні і навчальні програми.

ЯКІ ЗАСАДИ ПОКЛАДЕНО В ОСНОВУ НОВОГО СТАНДАРТУ?

ФОРМУЛЮВАННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕРМІНАМИ КОМПЕТЕНТНОГО ПІДХОДУ В РАМКАХ КОНКРЕТНОЇ ГАЛУЗІ – ЦЕ ФОРМУЛЮВАННЯ МІСІЇ КОЖНОЇ ГАЛУЗІ

Новий Стандарт ґрунтується на компетентнісному підході, що важливо для забезпечення якості освіти, і пропонує інструменти для перенесення цього підходу в навчальні програми.

Компетентнісний підхід – це місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя.

Під компетентністю тут розуміємо поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах.

За «Рекомендацією Європарламенту та Ради Європи від 18 грудня 2006 р. щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», ключові компетентності – ті, які кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, вияву активної громадянської позиції, соціального залучення та працевлаштування і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань.

ЧИМ НОВИЙ СТАНДАРТ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ВІД СТАНДАРТУ 2011 РОКУ?

- *Новий Стандарт має широке коло користувачів, а стандарт 2011 р. не адресований педагогу, вчителю / вчителька працює з навчальним планом і програмою.*
- *Новий Стандарт націлений на результат, він компетентнісний, а стандарт 2011 р. – це стандарт формування знань.*
- *Новий Стандарт – інструмент проектування освітніх програм, а стандарт 2011 р. після написання програм і підручників втрачає свою дієвість, стає непотрібним.*
- *Новий Стандарт – багатокомпонентний: сам стандарт, його похідні – освітні програми, інструментарій оцінювання досягнутих результатів тощо, а стандарт 2011 р. – двокомпонентний: опис освітніх галузей і базовий план.*

Вісім ключових груп компетентностей, окреслених у «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи», є наскрізними у змісті всіх навчальних предметів, що буде відображено в очікуваних результатах (загальних і конкретних) до кожної освітньої галузі. Відповідно до потреб української освіти, дві з цих груп компетентностей були розкладені й окреслені чіткіше:

1. Спілкування рідною / державною мовою².
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність та основні компетентності у природничих науках і технологіях:
  - (А). Математична компетентність.
  - (Б). Компетентності у природничих науках і технологіях.
4. Інформаційно-цифрова компетентність.
5. Уміння вчитися впродовж життя.
6. Соціальна та громадянська компетентності.
  - (А). Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту.
  - (Б). Компетентності для демократичного громадянства.
7. Ініціативність і підприємливість.
8. Обізнаність та самовираження у сфері культури.

Усі компетентності однаково важливі і взаємопов'язані: елементи, притаманні одній компетентності, можуть впливати на формування й інших.

Формулювання очікуваних результатів термінами компетентнісного підходу в рамках конкретної галузі – це *формулювання місії кожної галузі*, що передбачає функціональність, розмаїття, гнучкість та варіативність освітнього процесу.

Перелічені тут ключові компетентності пронизують усі освітні галузі та навчальні предмети.

---

² В Україні рідна мова не є обов'язково державною мовою. Здатність спілкуватися державною мовою є передумовою повної реалізації особистості в суспільстві.

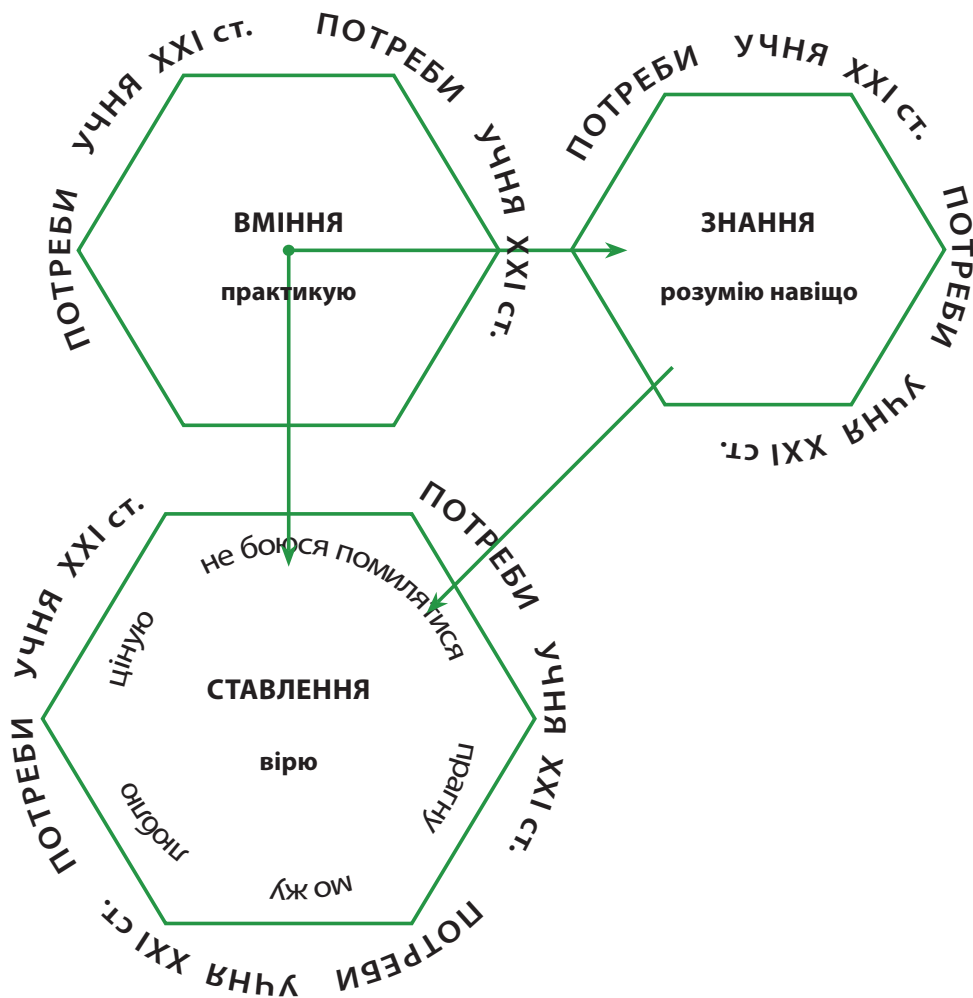

СХЕМА 2. МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСІ

Інструментами впровадження компетентнісного підходу в освітні програми і програми навчальних предметів є: 1) зміщення центру ваги від нагромадження фактів до розвитку вмінь; 2) зменшення кількості предметів й інтегрованість змісту.

1. Зміщення центру ваги від нагромадження фактів до розвитку вмінь досягається завдяки:

- зменшенню обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності, надання достатнього часу на формування вмінь та відповідних ставлень – готовності, належної мотивації, самооцінки;
- проблемному навчанню, що допомагає відштовхнутися від конкретної проблеми для розвитку належних умінь і ставлень, пошуку та конструювання нових знань;
- інтерактивним методам, проектним технологіям, збільшенню частки навчального часу за межами класу;

- окресленню доцільного «ядра знань», що в українських реаліях допоможе, з одного боку, обмежити теоретичний складник змісту, який учительство, за інерцією, може запропонувати учням, з іншого – «ядро знань» стане тим орієнтовним навчальним матеріалом, на основі якого вчителям буде запропоновано формувати компетентності школярів.

Учителі навчають учнів, а не предметів.

2. Новий Стандарт освіти пропонує зменшення кількості предметів та інтегрованість змісту на основі ключових компетентностей, що має на меті підвищити якість освіти та позитивно вплинути на самооцінку учня / учениці.

Інтегрування – не механістичне об'єднання предметів, а наближення змісту освіти до особливостей сприймання дитиною нової інформації. Тому інтегрування, як свідчать результати досліджень українських та іноземних науковців, дає змогу відображати цілісну картину світу, максимально наближену до життя, бачити його зв'язки та розмаїття, позбутися фрагментарності засвоєних знань, що допоможе дитині легше сприймати навчання в школі.

Інтегрування – це наближення освітнього процесу до внутрішнього світу дитини.

Пропоноване інтегрування відбуватиметься із збереженням загального обсягу навчальних годин, що, з одного боку, допоможе вчителю застосовувати різноманітні інтерактивні методи, здійснювати навчально-дослідницькі проекти, зокрема й ті, що передбачають вихід за межі класної кімнати, робити освітній процес цікавим, а з іншого – задовольнить очікування батьків щодо тривалості перебування дитини в школі і характеру освітньої діяльності. Без зміни методів навчання, без зосередження на компетентнісному підході під час вивчення предметів епізодичне поєднання уроків якості освіти не змінить.

Новий Стандарт освіти як підґрунтя для нової структури школи та профільного навчання

Оновлення змісту освіти й нові методи навчання потребуватимуть зміни структури школи, пристосованої до вікових особливостей учнів, їхніх потреб та змін динамічного світу. Тому Стандарт і його похідні

мають стати ефективним інструментом забезпечення якісного навчання в рамках адаптаційних циклів у початковій, базовій та старшій школі. На різних етапах навчання освітні галузі можуть реалізовуватися через окремі або інтегровані предмети.

У початковій школі адаптаційно-ігровий цикл триватиме впродовж 1-2 класів. Це найважливіший період для того, щоб дитина полюбила школу, уроки, навчилася взаємодіяти зі своїми однокласниками та вчителькою / вчителем. Саме в цей час закладаються основи навчальної співпраці та розвивається пізнавальний інтерес. Через гру і діяльнісні підходи педагог мотивує і готує дітей до успішного навчання в школі. На цьому етапі навчання особлива увага надається соціалізації дитини, індивідуальній і груповій роботі, формуванню загальнонавчальних умінь, виявленню індивідуальних особливостей і здібностей учнів, їхніх пізнавальних інтересів. Характерні для дітей цього віку цілісність сприйняття навколишнього світу та пріоритетність гри зумовлюють конструювання змісту й організацію навчання *на інтегрований основі* з переважанням ігрових методів. У 3-4 класах діти набувають досвіду соціальної взаємодії на інтегровано-предметній основі, розвивають уміння працювати самостійно і в групі на засадах морально-етичних цінностей тощо.

Така циклічна організація освітнього процесу продовжується й на наступних рівнях середньої освіти – у гімназії, створюючи сприятливі умови для більш легкої адаптації школяра до кожного наступного етапу навчання. У гімназії, у першому адаптаційному циклі (5-6 класи), зміст подається, як правило, на інтегрований основі (українська мова, історія, математика, природознавство, технології, мистецтво, а також добробут, здоров'я і безпека). У 7-9 класах переважає предметний підхід до викладу змісту освіти, однак і тут може зберігатися інтегрування. *При цьому важливо залишити нинішній обсяг навантаження*, подбати про ретельне пілотування нових програм, а також забезпечити належну підготовку та підтримку вчительських спільнот.

Інтегровані предмети в старшій профільній школі (академічних і професійних ліцеех) стануть додатковими компенсаторними механізмами для кожного профілю. Наприклад, для гуманітарного профілю – це інтегровані предмети «математи-

ка», «природознавство», для математичного – інтегровані предмети «українська мова», «історія» тощо.

Новий Стандарт освіти гарантує гнучкість та надає вчителям більшу професійну свободу

Новий Стандарт надає повноваження вчителям, учительським спільнотам, школам створювати освітні та навчальні програми відповідно до потреб учнів і локальних громад, облаштовувати відкриті навчальні середовища, враховуючи потенціал школи і залучаючи до освітнього процесу партнерів.

Стандарт освіти передбачає «вертикальну гнучкість», коли йдеться про розподіл навчального часу між предметами за навчальними циклами, і «горизонтальну гнучкість», яка має на меті допомогти школі ефективно розпоряджатися навчальним часом, розподіляючи його з-поміж інших предметів, наприклад, за модульною технологією навчання. Предмети, що їх викладають по одній годині щотижня, можуть бути зінтегровані зі спорідненими предметами та курсами (астрономія з фізикою, екологія з біологією) чи розподілятися впродовж семестру або консолідуватися в інтенсивний кількотижневий курс практичного змісту наприкінці навчального року.

Зрештою, новий Стандарт освіти стане поштовхом до поступового оновлення тестової бази ЗНО та поповнення його тестовими завданнями компетентнісного змісту.

ЯКІ ОРІЄНТИРИ БУДУТЬ ВІДОБРАЖЕНІ У ЗМІСТІ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ?

Важливим складником системи формування нового змісту освіти є чітке бачення того, яким має бути результат педагогічного партнерства «учень – вчитель». Тому в таблиці описано загальноосвітні орієнтири Нової української школи на основі компетентнісного підходу. Вони зосереджені на вміннях, навичках, а також на ставленнях, якостях відповідно до «Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи від 18 грудня 2006 р. щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя».

ЦІ ОРІЄНТИРИ Є НАСКРІЗНИМИ ДЛЯ ВСІХ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ. ВОНИ БУДУТЬ КОНКРЕТИЗОВАНІ Й РЕАЛІЗОВАНІ НА РІВНІ КОЖНОГО ПРЕДМЕТА – ЧЕРЕЗ СТВОРЕНЕ НАЛЕЖНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

В основі сформульованих орієнтирів – 24 риси і чесноти, що їх визнали пріоритетними понад 50 країн світу. Це: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра (за класифікацією М. Селігмана та К. Пітерсона).

Запропоновані тут орієнтири відповідають на ті виклики, які стоятимуть перед Україною найближчими роками. Вони розподілені за основними групами – «Відчуваю», «Думаю» та «Дію», що віддзеркалює цілісність особистості, баланс між емоційною (притаманною українській філософії серця), мисленнєвою та діяльнісною сферами. Таке формулювання орієнтирів допоможе зосередити увагу всіх учасників освітнього процесу, особливо вчителів, на важливості формування компетентностей учня інструментами кожного предмета, утверджуючи ідеї *освіти, яка ґрунтується на формуванні характеру*, а не на простому засвоєнні знань.

Орієнтири сформульовано за рівнями відповідно до вікових особливостей учнів – початкової, базової та старшої школи за допомогою операційних дієслів *від першої особи*, які демонструють модель поступу учня / учениці (напр., підтримую – беру участь – ініціюю та реалізую). Таке формулювання від першої особи в цій таблиці і далі, в очікуваних результатах до галузі в новому Стандарті, свідчить про повноправність учня / учениці як учасників освітнього процесу і передбачає можливість самооцінювання та взаємооцінювання навчального поступу, покладає на школярів співвідповідальність за власне навчання і, що теж важливо, стимулює розробників Стандарту доступно формулювати цілі та очікувані результати.

Ці орієнтири є наскрізними для всіх освітніх галузей. Вони будуть конкретизовані й реалізовані на рівні кожного предмета – через створене належне навчальне середовище. Досягнення цих орієнтирів стане викликом для українського вчительства, звиклого до того, що урок є місцем передавання знань, а не формування характеру. Однак вони реалістичні і відповідають очікуванням усіх учасників освітнього процесу.

Учень / учениця нової української школи: орієнтири

	Наскрізні вміння і ставлення	Початкова школа	Базова школа	Старша школа
Відчуваю	Усвідомлюю себе особистістю, причетною до громади, України, Європи та світу	Відчуваю власну цінність, коли допомагаю друзям, батькам, ближнім	Почуваюся цілісною особистістю з власною гідністю, відчуваю потребу бути корисним /-ою	Усвідомлюю себе активним /-ою громадянином /-кою. Вірю в себе та Україну. Усвідомлюю свою причетність до європейської та світової спільноти
	Відчуваю відповідальність за свої рішення та вчинки	Розумію, що мої дії та рішення мають наслідки, не боюсь помилитися	Відчуваю відповідальність за дії / бездіяльність, свідомий /-а того, що моя свобода обмежується свободою інших	Відчуваю відповідальність за те, як навчаюся і як дію у громаді. Змінюю на краще своє життя, життя своєї громади, України, світу
	Перебуваю в злагоді із собою та іншими людьми	Зустрічаю різних людей з різними ідеями, сприймаю це; шукаю те, що об'єднує	Підтримую розмаїття, ціню рівність, заважаю будь-якій дискримінації, вдаючись до демократичних процедур	Відчуваю обов'язок утверджувати рівність і толерантність як цінності демократичного суспільства, підтримую суспільне розмаїття
Думаю	Маю мету і планую її досягнути	Планую та організую гру, власне навчання, збагачуючи свій досвід	Розумію, що є різні шляхи для досягнення мети. Долаю перешкоди, знаходжу вихід із різних ситуацій	Обґрунтовано обираю шляхи досягнення мети. Аргументовано відстоюю власну думку
	Пізнаю і осмислюю світ	Цікавлюся навколишнім світом, розвиваю свою допитливість	Осмислюю, оцінюю, узагальнюю суспільні і природні явища	З'ясовую взаємозв'язки між суспільними і природними явищами і роблю з цього обґрунтовані висновки
	Мислю творчо	Уявляю, мрію, фантазую; вчуся ризикувати в творчості	Продукую цікаві гіпотези / передбачення для вирішення природничих і суспільних проблем	Творчо і гнучко використовую різні стратегії для вирішення проблемних ситуацій
	Люблю читати	Відкриваю світ книги – вдома, у класі, бібліотеці, книгарні, в Інтернеті. Обдумую прочитане і ділюся враженнями	Маю потребу в читанні. Проектую прочитане на життєві ситуації, дискутую	Усвідомлюю цінність читання – для задоволення, спілкування, здобуття інформації, зростання як особистості. Критично ставлюся до прочитаного

		<p>Критично мислю і відповідално використовую інформацію</p>		<p>Розумію, що інформація може допомогти або нашкодити. Знаходжу потрібну мені інформацію для навчання та спілкування</p>		<p>Відповідально користуюся інформаційними ресурсами. Відбираю і використовую інформацію з різних джерел, критично оцінюю її, виокремлюючи надійну і достовірну</p>		<p>Оцінюю відомості і дані, використовуючи їх для вирішення конкретних індивідуальних і суспільних значущих проблем. Розпізнаю маніпуляції та протистою їм</p>
		<p>Дбаю про себе, своє здоров'я і безпеку</p>		<p>Дотримуюся правил гігієни. Поводжусь безпечно, мандруючи, граючись і навчаючись</p>		<p>Займаюся фізичною культурою, спортом, допомагаю в праці. Беру участь у туристичних мандрівках. Реагую відповідно до безпеки</p>		<p>Власним прикладом і досягненнями заохочую інших до здорового й активного способу життя. Дбаю про безпеку громади та України</p>
		<p>Дбаю про довкілля</p>		<p>Не шкодую довкілля, допомагаю зберегти природу, турбуюся про тварин</p>		<p>Виконую різні ролі в групі для вирішення екологічних проблем</p>		<p>Об'єдную однодумців для реалізації проєктів зі збереження довкілля</p>
		<p>Співпрацюю</p>		<p>Працюю самостійно і в групі однолітків, розумію цінність спільної праці</p>		<p>Виконую різні ролі в групах для вирішення суспільних проблем</p>		<p>Ініціюю і реалізую соціальні громадські проєкти</p>
		<p>Розкриваю себе у праці і творчості</p>		<p>Переконаний /-а у своїй обдарованості, виявляю її через малюнки, саморобки, танець і музику тощо</p>		<p>Виявляю свої таланти, здібності та вміння і демонструю їх у праці та творчості. Виражаю свої почуття, думки і переживання мовними і немовними засобами</p>		<p>Знаходжу своє місце у світі професій, творчих занять, зацікавлений, приношу користь і отримую від цього задоволення</p>
		<p>Шаную культурне і мовне розмаїття</p>		<p>Шаную рідну культуру, відкриваю розмаїття культур</p>		<p>Шановливо ставлюся до народних, релігійних і нерелігійних традицій різних культур</p>		<p>Розвиваю особисту культуру, дбаю про збагачення культури громади, народу, налагоджую діалог культур</p>

ЯКІ МЕТОДИ І ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ВАРТО ВИКОРИСТОВУВАТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ?

Нова українська школа потребує нових підходів до навчання, які ґрунтуються на засадах педагогіки партнерства, співпраці між учнями та вчительством, відходу від авторитарної моделі комунікації, що вимагає **переосмислення ролі і педагога, і учня.**

Новий Стандарт, що проголошує професійну свободу для вчительства, покладає на його плечі відповідальність. Ця відповідальність передбачає, зокрема, добір методів навчання відповідно до освітніх потреб різних учнів та фокусування на розвитку компетентностей для життя, реалізацію нового Стандарту української школи, вміння працювати з інформаційно-комунікаційними технологіями та природно інтегрувати їх в освітній процес, а також налагоджувати комунікацію з батьками.

Зміна фокусу навчання у бік практики, *інтерактивності та функціональності* покладає відповідальність і на учнів, які, вільно висловлюючи свою позицію на уроці, вирішуючи пізнавальні завдання, співпрацюючи з однокласниками в команді, дбають за результат (не тільки за оцінку) у процесі навчання.

Серед пропонованих підходів, які допоможуть формувати компетентності, – проблемне навчання, за якого засвоєння знань не передує формуванню вмінь, а відбувається через потребу дитини розв'язати конкретну життєву або змодельовану й наближену до життя проблему.

Впровадження інтерактивних методів, навчальних проектів передбачає, зокрема, суттєву зміну ролі вчительства: вона полягає більше у супроводі освітнього процесу, наданні зворотного зв'язку, підтримці учнів. У такому разі учень / учениця виконує активну роль «режисера» свого навчання.

У ВСІХ ЦИХ ПІДХОДАХ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОЦЕС НАВЧАННЯ РОЗПОДІЛЯЄТЬСЯ МІЖ УЧИТЕЛЯМИ, ЯКІ ТВОРЯТЬ ЕФЕКТИВНЕ І БЕЗПЕЧНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, І УЧНЯМИ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ НА СВОЄМУ ДОСВІДІ, ВІД СВОЇХ РОВЕСНИКІВ

У центрі освітнього процесу мають бути не формули і правила, а дитина, яка у сприятливому навчальному середовищі, створеному педагогом на конкретному уроці і поза ним, розвиває свої риси – відвагу, наполегливість, працьовитість, стійкість, оптимізм, рефлексивне ставлення до помилок, толерантність тощо.

У всіх цих підходах відповідальність за процес навчання розподіляється між учителями, які творять ефективне і безпечне навчальне середовище, і учнями, які навчаються на своєму досвіді, від своїх ровесників, через командні завдання, групову взаємодію, навчально-дослідницькі проекти.

ЯК СТАНДАРТ ПОВ'ЯЗАНИЙ З ОЦІНЮВАННЯМ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ?

ФОРМУВАЛЬНЕ ОПИСОВЕ ОЦІНЮВАННЯ – «М'ЯКЕ», НЕСТРЕСОВЕ І ДОЗВОЛЯЄ УЧНЯМ ЕФЕКТИВНО ВІДСТЕЖУВАТИ СВІЙ ПРОГРЕС ЩОДО СФОРМОВАНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Оцінювання є важливим компонентом освітнього процесу. Формувальне та підсумкове оцінювання забезпечує той зворотний зв'язок, який необхідний учневі / учениці для розуміння власного поступу, рефлексивного ставлення до своїх помилок та окреслення на підставі цього особистої освітньої траєкторії. Учителю, своєю чергою, через формувальне та підсумкове оцінювання одержує сигнал про потрібні підходи та методи навчання і намагається пристосувати свої стратегії до потреб конкретної дитини. З огляду на впровадження компетентнісного підходу в шкільну практику, розробники нового Стандарту пропонують учителям збільшувати частку формувального описового оцінювання. Воно «м'яке», нестресове і дозволяє учням ефективно відстежувати свій прогрес щодо сформованих компетентностей.

На жаль, українська система освіти на сьогодні ще не має виробленого чіткого інструментарію (системи дескрипторів та операційних дієслів на кожному рівні поступу), який допоміг би вчителю ефективно і чітко оцінювати набуті компетентності учнів, як-от: уміння працювати в команді, комунікувати, виявляти лідерські якості чи йти на ризик та приймати зва-

жені рішення. Адже ці та інші компетентності складно оцінити за звичною дванадцятибальною системою. Однак, попри відсутність усталеного спеціально розробленого інструменту, здійснення формульованого оцінювання на уроці можливе на основі очікуваних результатів, які пропонуватиме новий Стандарт, а також інші джерела, зокрема «EntreComp: Рамка підприємницької компетентності», «DigComp» (для оцінювання компетентностей у сфері ІКТ).

Окрім того, розробники Стандарту пропонують ширше впроваджувати самооцінювання та взаємооцінювання школярів як важливі інструменти формування ключових компетентностей. Якщо ж ідеться про підсумкове оцінювання, то проголошені в нових освітніх документах компетентнісний підхід та професійна свобода вчительства вимагають істотних змін і в екзаменаційному оцінюванні та ЗНО.

ЧОМУ БЕЗ СПІВПРАЦІ УЧИТЕЛЬСЬКИХ СПІЛЬНОТ НЕ ВАРТО ОЧІКУВАТИ ЗМІН?

Якісні зміни в освіті неможливі без щасливого, упевненого, компетентного педагога, який користується загальною повагою та має комфортні умови праці. Як свідчать міжнародні дослідження, особистість педагога чи не найважливіша для успіху змін у шкільній системі.

Критичним елементом, що уповільнює розвиток освіти, є неефективна система професійної підготовки вчителів і освітніх керівників.

Педагогічна спільнота сьогодні розуміє невідповідність між потребами та реаліями у професійному зростанні, про що свідчить високий рівень незадоволення національними системами підвищення кваліфікації у різних країнах. Учителство однаково вважає цю систему 1) неефективною, 2) недостатньо інтерактивною, 3) такою, що нав'язується кимось, хто не розуміє їхнього досвіду, 4) неактуальною і застарілою, 5) такою, що не враховує їхнього професійного рівня.

Система професійного розвитку вчителів потребує оновлення, що ґрунтується передусім на посиленні співпраці за **чотирма орієнтирами** та має відповідати таким вимогам:

ВАЖЛИВИМ СКЛАДНИКОМ УСПІХУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ Є АВТОНОМІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ. ВОНА ПЕРЕДБАЧАЄ, ЩО ШКОЛИ ЗМОЖУТЬ САМОСТІЙНО ФОРМУВАТИ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ, СКЛАДАТИ НАВЧАЛЬНІ ПЛАНИ Й ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

- *Орієнтована на активність того, хто навчається:* педагог вільно обирає відповідні можливості професійного розвитку або й бере участь у їх формуванні.
- *Орієнтована на досвід і знання:* актуальну інформацію подають у контексті наявного досвіду і знань та з урахуванням потреб учительства.
- *Орієнтована на оцінювання:* дає можливість педагогам отримувати якісний зворотний зв'язок, доброзичливу оцінку діяльності та процесу, щоб підвищити ефективність роботи.
- *Орієнтована на спільноту:* розбудова професійної спільноти зі стійкими горизонтальними зв'язками, що надають підтримку, зокрема на етапі впровадження нових ідей до навчальної діяльності.

У новій українській школі в умовах педагогіки партнерства та компетентнісного підходу розширюється розуміння підвищення кваліфікації вчителів – від обов'язкових, чітко регламентованих курсів в інститутах післядипломної освіти до навчання впродовж життя, неперервного професійного зростання через спілкування, обмін досвідом у професійних спільнотах та впровадження нових підходів до організації співпраці на шкільному чи міжшкільному рівні. Має збільшитися кількість визнаних системою освіти загальнодержавних моделей професійного зростання, педагогу потрібне право вибирати місце і спосіб підвищення кваліфікації, визначати власну траєкторію вдосконалення професійних компетентностей.

До формальних моделей професійного зростання з урахуванням співпраці між учителями за чотирма згаданими орієнтирами увійдуть такі форми (офлайн і онлайн), як:

- літні школи;
- групові та індивідуальні тренінги;
- курси;
- перегляд і аналіз уроків;
- коучинг та наставництво;
- конференції, семінари;
- майстерні;
- професійне навчання спільнот;
- самоосвіта та ін.

Окрема увага також приділятиметься посиленню співпраці на шкільному та міжшкільному рівні, що охоплювало б такі напрями:

- обговорення досвіду, відкриттів, ідей;
- перегляд учнівських матеріалів;
- проектування інноваційних уроків;
- окреслення щоденних та щотижневих освітніх цілей;
- вирішення питань, пов'язаних з учнівською поведінкою;
- визначення комунікаційних процедур, правил згоди.

На допомогу вчителю створюються інноваційні онлайн-продукти:

- платформи з навчальним контентом для професійного розвитку і використання в освітньому процесі (методичні, дидактичні та інші матеріали в різноманітних форматах – тексти, відео, ігри, зображення тощо);
- інструменти для розбудови співпраці (обмін конспектами уроків, дидактичними матеріалами тощо);
- системи наставництва / коучингу (інструменти та ресурси);
- інструменти аналізу різноманітних даних (для визначення персональних потреб учнів та персоналізованого навчання);
- платформи оцінювання (інноваційні інструменти моніторингу учнівських досягнень).

Важливим складником успіху нової української школи є автономія навчальних закладів. Вона передбачає, що школи зможуть самостійно формувати освітні програми, складати навчальні плани й програми навчальних предметів, обирати підручники, методи навчання і виховання, розвивати матеріальну базу.

Алгоритм впровадження нового Стандарту у школах буде спиратися на потужні горизонтальні зв'язки педагогічних спільнот, забезпечені окресленими вище трьома компонентами професійного розвитку – визнаними моделями професійного зростання, тісною співпрацею на шкільному та міжшкільному рівнях й інноваційними онлайн-продуктами. Цей алгоритм складатиметься із трьох основних кроків:

1. Обговорення концептуальних засад Стандарту, рамкових / типових освітніх і навчальних програм.

2. Навчальні курси з укладання освітніх і навчальних програм, формування компетентностей учнів в умовах педагогіки партнерства.
3. Розроблення освітніх програм, навчальних планів і програм навчальних предметів відповідно до потреб школи, учнів, можливостей закладів освіти.

Посилення співпраці між учителями задля ефективного професійного розвитку допоможе майбутнім молодим спеціалістам досягти успіху в житті.

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- використовує українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву;
- обирає й застосовує доцільні комунікативні стратегії для досягнення життєвих цілей;
- сприймає, розуміє, систематизує, перетворює та використовує інформацію з різних джерел;
- висловлює думки, почуття та погляди в різних комунікативних ситуаціях, дотримуючись норм української мови;
- аналізує, інтерпретує, критично оцінює тексти різних видів, генерує і впорядковує інформацію для створення текстів різного призначення;
- сприймає літературний твір як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, як вияв національної ідентичності та міжкультурної комунікації, отримує задоволення від процесу читання;
- застосовує різні стратегії для вдосконалення майстерності щодо володіння державною і рідною мовою.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: сприймати, розуміти інформацію державною/рідною мовою; усно й письмово тлумачити поняття, факти, висловлювати думки, почуття, погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо); реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, у громадських місцях, удома, на дозвіллі; швидко адаптовуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії.</p> <p>Ставлення: поцінування української мови як державної – чинника національної ідентичності, готовність активно послуговуватися українською мовою в усіх царинах життя.</p> <p>Навчальні ресурси*: текстоцентризм, напр., дискусія, дебати, діалог, проект щодо ролі державної / рідної мови.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: творити тексти (усно чи письмово) іноземною мовою, які популяризують українську мову та культуру; обговорювати прочитані мовою оригіналу та в перекладі українською літературні твори.</p> <p>Ставлення: розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; усвідомлення того, що, вивчаючи іноземну мову, ми збагачуємо рідну, готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур.</p>

* У рубриці «Навчальні ресурси» запропоновано приклади тих засобів, методів, навчального матеріалу, які допоможуть розвинути відповідну компетентність.

	<p>Навчальні ресурси: зіставлення текстів українськомовних перекладів літературних творів та оригіналів.</p>
3а. Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати абстрактними поняттями; установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію; чітко формулювати визначення і будувати гіпотези; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема). Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно та послідовно. Навчальні ресурси: роздум (визначення тези, добір аргументів, наведення прикладів, формулювання висновків), висунення гіпотези та її обґрунтування, тексти, у яких наявні графіки, таблиці, схеми тощо.</p>
3б. Компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: швидко й ефективно шукати інформацію, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; спостерігати, аналізувати, проводити мовні експерименти, словесно оформлювати результати досліджень; критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі, відображені в творах літератури, та регулювати власну поведінку в довкіллі. Ставлення: готовність зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь, прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу. Навчальні ресурси: науково-пізнавальні і навчальні тексти природничого, технічного та технологічного змісту, опис фізичного або хімічного експерименту, аналіз текстів літератури (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.</p>
4. Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: діяти за алгоритмом, складати план тексту, здійснювати аналіз мовних явищ, створювати інструкцію та діяти за інструкцією; грамотно і безпечно комунікувати в інформаційному просторі, розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань. Ставлення: задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі, прагнення дотримуватися етичних норм у віртуальному інформаційному просторі. Навчальні ресурси: дописи в соціальних мережах і коментарі до них, інструментальні тексти (алгоритми, інструкції тощо); складання плану, аналіз медіатекстів (виявлення маніпулятивних технологій).</p>
5. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організовувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання: ознайомлювальне, вибіркоче, вивчальне тощо; постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо);</p>

	<p>здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування.</p> <p>Ставлення: прагнення використовувати українську мову в різних регіонах і різних життєвих ситуаціях; готовність удосконалювати власне мовлення впродовж життя, розвивати мовну інтуїцію; розуміння ролі читання для власного зростання.</p> <p>Навчальні ресурси: інструкції з ефективного самонавчання, довідкова література.</p>
ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту	<p>Уміння: використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі; враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби; застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах задля свободи особистості, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя, можливості кар'єрного зростання та ін.</p> <p>Ставлення здоровий спосіб життя; готовність управляти конфліктом; толерантність до різних поглядів, здатність довіряти й викликати довіру, співчувати.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, твори, які містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін. (дискусія про людину і довкілля в повісті А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»).</p>
6б. Компетентності для демократичного громадянства	<p>Уміння: аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; висловлюватися, не дискримінуючи інших; критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту; застосовувати комунікативні стратегії в демократичних процедурах.</p> <p>Ставлення: поцінування людської гідності; повага до закону та правових норм, зокрема до норм українського мовного законодавства; утвердження права кожного мати власну думку; активна діяльність для демократичного громадянства.</p> <p>Навчальні ресурси: інтерактивні технології навчання, твори, які містять моделі демократичної участі (дискусія про активну громадянську позицію на прикладі повісті Івана Франка «Захар Беркут»).</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні виражальні засоби; використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень і виявлення лідерських якостей; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність.</p>

	<p>Ставлення: готовність брати на себе відповідальність за себе та інших; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти офіційно-ділового стилю (резюме, доручення та ін.), самопрезентація, зразки реклами, твори літератури, які містять моделі ініціативності (В. Нестайко, трилогія «Тореадори з Васюківки»).</p>
8. Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини; читати твори літератури, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та добираючи відповідні художні засоби; добирати літературу для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного.</p> <p>Ставлення: потреба читання творів літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним; відкритість до міжкультурної комунікації; зацікавленість світовими культурними надбаннями.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва; мистецькі проекти.</p>

ІНШОМОВНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- в умовах безпосереднього й опосередкованого спілкування слухає і розуміє думки та погляди, висловлені іноземною мовою;
- читає іноземні тексти різних видів для користі чи задоволення від прочитаного;
- розуміє інформацію іноземною мовою, критично оцінює її та використовує для різних потреб;
- висловлює свої думки, почуття та ставлення, ефективно взаємодіє з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування, використовуючи іноземну мову;
- обирає й застосовує доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користується навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов;
- виявляє впевненість у налагодженні міжкультурного діалогу та демонструє здатність взаємодіяти впевнено із різними людьми;
- виявляє цікавість до способу життя та культури носіїв виучуваних мов та порівнює їх із рідними / власними;
- використовує мову, щоб досліджувати, пояснювати і міркувати про взаємозв'язок між культурами і перспективами розвитку.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: порівнювати лінгвістичні та культурні явища рідної та іноземної мов; зіставляти переклади та оригінали творів українською та іноземною, критично оцінюючи їх; використовувати українознавчий компонент в усіх видах мовленевої діяльності, популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції засобами іноземної мови; розуміти значення слів іноземного походження.</p> <p>Ставлення: гордість за Україну, її мову та культуру, розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; усвідомлення того, що, вивчаючи іноземну мову, ми збагачуємо рідну, готовність до міжкультурного діалогу.</p> <p>Навчальні ресурси: блоги / відеоролики учнів іноземною мовою про життя українців, іноземні тексти з українознавчим компонентом, переклади художніх творів та оригінали, навчальні проекти з популяризації України, її мови та культури у світі.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: належно розуміти висловлене іноземною мовою; усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у різноманітних соціальних і культурних контекстах; здійснювати посередницьку діяльність в умовах міжкультурного спілкування.</p> <p>Ставлення: зацікавлене та толерантне ставлення до «іншого», дотримання європейських цінностей, пошанування мовного і культурного розмаїття.</p>

	<p>Навчальні ресурси: іншомовні друковані та електронні тексти, аудіо-візуальні засоби широкого тематичного діапазону.</p>
3а. Математична компетентність	<p>Уміння: вирішувати комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логічно-математичний інтелект; формулювати точні визначення іноземною мовою та логічно обґрунтовувати висловлену думку, використовувати математичні методи (графіки, схеми) для вирішення комунікативних завдань.</p> <p>Ставлення: готовність до пошуку різноманітних способів вирішення комунікативних і навчальних проблем; пошанування істини.</p> <p>Навчальні ресурси: схеми побудови речень, таблиці, графіки, діаграми.</p>
3б. Компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ і сучасних технологій у сучасному світі, доречно використовувати природничі поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах іноземною мовою.</p> <p>Ставлення: інтерес до природи та почуття відповідальності за її збереження, розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх вирішення за посередництвом іноземної мови.</p> <p>Навчальні ресурси: фільми <i>National Geographic</i>, ситуативні завдання, навчальні проблемні ситуації, які стосуються вирішення екологічних проблем, природничі та технічні науково-популярні тексти, зображення, аудіо- та візуальні джерела інформації.</p>
4. Компетентність у цифрових технологіях	<p>Уміння: вивчати іноземну мову з використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж, створювати інформаційні об'єкти іноземними мовами; спілкуватися з використанням інформаційно-комунікаційних технологій іноземними мовами; критично застосовувати ІКТ для пошуку, обробки, аналізу та відбору інформації; використовувати програмні засоби для перекладу текстів, критично оцінюючи результати перекладу.</p> <p>Ставлення: готовність дотримуватись авторських прав та мережевого етикету.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання щодо створення мультимедійних презентацій, блогів іноземною мовою.</p>
5. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати власні комунікативні потреби та цілі під час вивчення іноземної мови, використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення іноземної мови, знаючи про власний індивідуальний стиль навчання; організовувати свій час і навчальний простір; здійснювати самооцінювання досягнень.</p> <p>Ставлення: готовність спілкуватися іноземною мовою, руйнування власних мовних бар'єрів, відповідальність за результати учіння, наполегливість, внутрішня мотивація та впевненість в успіху.</p> <p>Навчальні ресурси: мотиваційні ролики іноземною мовою про навчання, освітні інновації, тести для само- та взаємооцінювання, Європейське мовне портфоліо.</p>

<p>ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту</p>	<p>Уміння: формулювати власну позицію, співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою; розв'язувати конфлікти у комунікативних ситуаціях; переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння / компромісу в ситуаціях міжкультурного спілкування; обговорювати та розв'язувати проблеми збереження і зміцнення власного здоров'я; пропагувати здоровий спосіб життя засобами іноземної мови.</p> <p>Ставлення: толерантність у спілкуванні з іншими, усвідомлення потреби володіння іноземними мовами для підвищення власного добробуту, розуміння того, що стан надходження інвестицій в Україну, а отже, рівень добробуту в громадах, суспільстві в цілому залежить від рівня опанування іноземними мовами громадян, відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки.</p> <p>Навчальні ресурси: діалоги, рольові ігри, ситуативні завдання, навчальні проблемні ситуації, тексти на здоров'язбережувальну тематику.</p>
<p>бб. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: переконувати засобами іноземної мови про важливість дотримання прав людини, співпрацювати з іншими людьми, зокрема з іноземцями, над цією проблемою, дискутувати про переваги демократичних цінностей і загрози тоталітаризму, критично оцінювати інформацію з різних іншомовних джерел, популяризувати європейські цінності, спираючись на міжнародний досвід.</p> <p>Ставлення: пошанування мовного і культурного розмаїття, толерантне ставлення до «іншого», проактивність в утвердженні демократичних цінностей.</p> <p>Навчальні ресурси: рольові ігри / дискусії іноземною мовою про права людини, демократичні цінності, дослідницькі проекти про рівність і дискримінацію, написання есеїв з обґрунтуванням, що демонструють ставлення учнів до конкретних життєвих ситуацій.</p>
<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: ініціювати усну, писемну та онлайн взаємодію іноземною мовою для вирішення конкретної життєвої проблеми; генерувати нові ідеї, переконувати в їхній доцільності та об'єднувати однодумців, втілюючи задуми в життя; презентувати себе і творити тексти (усно і письмово) іноземною мовою, які допоможуть у майбутній кар'єрі.</p> <p>Ставлення: дотримання етики під час вирішення життєвих проблем, комунікабельність та ініціативність, ставлення до викликів як до нових можливостей; відкритість до інновацій; креативність.</p> <p>Навчальні ресурси: оригінальні твори (зокрема фільми) іноземною мовою про успіхи та невдачі відомих підприємців, рольові ігри, дискусії, написання CV.</p>
<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження щодо творів мистецтва; порівнювати та оцінювати мистецькі твори та культурні традиції різних народів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення цінності культури для людини і суспільства, пошанування багатства і розмаїття культур.</p> <p>Навчальні ресурси: мистецькі твори, екскурсії до музеїв, картинних галерей, віртуальні мандрівки для вивчення рідної культури та культури інших народів, мистецькі проекти.</p>

МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- застосовує математику для опису та пізнання навколишнього світу, розв'язування задач, що виникають у діяльності людини;
- аналізує ситуації і розпізнає проблеми, які розв'язуються із застосуванням математичних методів;
- моделює процеси та ситуації;
- розуміє і використовує математичну мову для комунікації у навчальних та практичних ситуаціях, чітко та лаконічно висловлює свою думку;
- критично оцінює дані, процес та результат розв'язання задачі;
- міркує логічно, використовує точні визначення, аргументує.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти математичних задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні математичну термінологію, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; повповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: формулювання та доведення теорем.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: спілкуватися іноземною мовою з використанням числівників, математичних понять і найуживаніших термінів; ставити запитання, формулювати проблему; зіставляти математичний термін чи буквене позначення з його походженням з іноземної мови, правильно використовувати математичні терміни в повсякденному житті.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості вивчення іноземних мов для розуміння математичних термінів та позначень, пошуку інформації в іншомовних джерелах.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти іноземною мовою з використанням статистичних даних, математичних термінів.</p>

<p>3а. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: оперувати числовою інформацією, геометричними об'єктами на площині та в просторі; встановлювати кількісні і просторові відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); застосовувати логічні способи мислення під час розв'язування пізнавальних і практичних задач, пов'язаних з реальними об'єктами; обирати, будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення математики як галузі загальнолюдської культури, її важливості для опису та пізнання навколишнього світу; пошанування істини.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання, які моделюють реальні життєві ситуації.</p>
<p>3б. Компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі і які можна розв'язати засобами математики; будувати та досліджувати математичні моделі природних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості математики як універсальної мови науки, техніки та технологій.</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу.</p>
<p>4. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості ІКТ для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів.</p>
<p>5. Уміння вчитися впродовж життя</p>	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмій; зацікавленість у пізнанні світу;</p>

	<p>розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності. Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії.</p>
ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту	<p>Уміння: аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, вносити свою частку в роботу групи для вирішення проблеми; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет, користуючись математичними методами; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись, зокрема, і на математичні дані. Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу. Навчальні ресурси: задачі соціального змісту.</p>
бб. Компетентності для демократичного громадянства	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі статистичних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання. Ставлення: налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією. Навчальні ресурси: задачі соціально-економічного змісту.</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії практичності, ефективності та точності, щоб обрати найкраще рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання. Ставлення: ініціативність; відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших. Навчальні ресурси: задачі підприємницького змісту (оптимізаційні задачі).</p>

<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспективи, створення об'ємно-просторових композицій; унаочнювати математичні моделі, зображати фігури, графіки, рисунки, схеми, діаграми.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку математики та культури на прикладах з архітектури, живопису, музики та ін.; розуміння важливості внеску математиків у загальносвітову культуру.</p> <p>Навчальні ресурси: задачі про золотий переріз.</p>
---	---

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- усвідомлює цілісність природи і взаємозв'язок її об'єктів і явищ;
- пояснює природні явища і технологічні процеси, використовуючи наукове мислення;
- самостійно чи в групі досліджує природу, планує і проводить спостереження та експеримент, виявляючи допитливість;
- аналізує і визначає проблеми довкілля, оцінює значення природничих наук і технологій для сталого розвитку, відповідально діє в природі, ухвалюючи обґрунтовані рішення;
- розуміє наукові основи техніки і технологій, їхнє значення для життя людини та соціально-економічного розвитку суспільства;
- добирає науково-технічну інформацію з надійних джерел, оцінює її достовірність, критично аналізує та застосовує в життєвих ситуаціях, зокрема і в навчанні;
- дотримується морально-етичних і правових норм, правил екологічної поведінки в довіллі, уміє надавати допомогу собі і тим, хто її потребує;
- виявляє емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, відчуває красу природи та радість її пізнання, отримує задоволення від інтелектуальної діяльності.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: усно й письмово тлумачити природничі поняття, факти, явища, закони, теорії; описувати (усно чи письмово) експеримент, послуговуючись багатим арсеналом мовних засобів – термінами, поняттями тощо; обговорювати проблеми природничого змісту.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значущості здобутків природничих наук, зокрема пошанування досягнень українських учених; прагнення до розвитку української природничої термінологічної лексики.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні, науково-популярні, художні тексти про природу, дослідницькі проекти в галузі природничих наук, усні / письмові презентації їх результатів.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: використовувати іноземні навчальні джерела для отримання інформації природничого і технічного змісту; описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ і технологій у сучасному світі, доречно використовувати природничі поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах, читати та тлумачити географічну номенклатуру іноземною мовою; описувати природничі проблеми.</p> <p>Ставлення: зацікавленість інформацією природничого і технічного змісту іноземною мовою; розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх вирішення, зокрема й за посередництвом іноземної мови.</p>

	<p>Навчальні ресурси: довідкова література, онлайнві перекладачі, іншомовні сайти, статті з іншомовної вікіпедії, іноземні підручники і посібники.</p>
3а. Математична компетентність	<p>Уміння: застосовувати математичні методи для розв'язання природничих проблем, розуміти і використовувати математичні моделі природних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення варіативності математичних методів у розв'язанні природничих проблем і задач.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання на виконання розрахунків, аналіз та представлення статистичної інформації, наведеної в графічній формі, напр., щодо приготування водних розчинів.</p>
3б. Компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: пояснювати природні явища і технологічні процеси, використовуючи наукове мислення; самостійно чи в групі досліджувати природу, аналізувати і визначати проблеми довкілля; оцінювати значення природничих наук і технологій для сталого розвитку.</p> <p>Ставлення: відповідальність за ощадне використання природних ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, в Україні і світі; готовність до вирішення проблем, пов'язаних зі станом довкілля.</p> <p>Навчальні ресурси: фізичні, хімічні, біологічні, географічні задачі, ситуативні вправи щодо вирішення проблем стану довкілля, біорізноміття, ощадного використання природних ресурсів тощо.</p>
4. Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: використовувати сучасні цифрові технології і пристрої для спостереження за довкіллям, явищами природи і процесами; створювати інформаційні продукти (мультимедійна презентація, блог тощо) природничого спрямування; шукати, обробляти і зберігати інформацію природничого характеру, критично оцінюючи її.</p> <p>Ставлення: дотримання авторського права, етичних принципів поводження з інформацією; усвідомлення необхідності екологічних методів та засобів утилізації цифрових пристроїв.</p> <p>Навчальні ресурси: комп'ютерні експерименти на основі інформаційних моделей.</p>
5. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: організувати й оцінювати свою навчально-пізнавальну діяльність, зокрема самостійно чи в групі планувати і проводити спостереження та експеримент, ставити перед собою цілі і досягати їх, вибудовувати власну траєкторію розвитку впродовж життя.</p> <p>Ставлення: допитливість і спостережливість, готовність до інновацій.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова система програмних засобів.</p>
6а. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту	<p>Уміння: працювати в команді під час виконання природознавчих дослідів і проектів, застосовувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших, оцінювати позитивний потенціал та ризики використання надбань природничих наук, техніки і технологій для добробуту людини і безпеки довкілля.</p>

	<p>Ставлення: турбота про здоров'я своє та інших людей, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, усвідомлення важливості ощадного природокористування, пошанування внеску кожного / кожної в досягнення команди.</p> <p>Навчальні ресурси: кооперативне навчання, партнерські технології, проекти.</p>
6б. Компетентності для демократичного громадянства	<p>Уміння: ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією екологічних проектів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи місцеву громаду та ширшу спільноту.</p> <p>Ставлення: відвага відстоювати власну позицію щодо ухвалення рішень у справі збереження і охорони довкілля, готовність брати участь у природоохоронних заходах; громадянська відповідальність за стан довкілля, пошанування розмаїття думок і поглядів; оцінювання внеску українських та іноземних учених і винахідників у суспільний розвиток.</p> <p>Навчальні ресурси: екологічні проекти, розрахункові завдання, наприклад, розрахунок економії сімейного бюджету за умови ефективного водокористування.</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної, конструкторської та винахідницької діяльності, ефективного використання природних ресурсів; прогнозувати вплив природничих наук на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва; нівелювати ризики і використовувати можливості для створення цінностей для себе та інших у довкіллі; керувати групою (надихати, переконувати й залучати до діяльності, зокрема природоохоронної чи наукової).</p> <p>Ставлення: проактивність, відповідальність за ухвалення виважених рішень щодо діяльності в довкіллі, під час реалізації проектів і дослідницьких завдань.</p> <p>Навчальні ресурси: біографії відомих винахідників-підприємців (Генрі Форд, Томас Едісон, Семюель Харвей, Микола Бенардос), бізнес-плани, екскурсії на новітні підприємства, зустрічі з успішними підприємцями.</p>
8. Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння: використовувати сучасні технічні засоби для втілення художніх ідей, пояснювати підґрунтя мистецтва з природничої точки зору (акустики, оптики, хімії тощо).</p> <p>Ставлення: усвідомлення причетності до національної і світової культури через вивчення природничих наук і мистецтва; розуміння гармонійної взаємодії людини і природи.</p> <p>Навчальні ресурси: музичні твори для вивчення акустики і фізіології слуху, кінематика і балет, поезія як ілюстрація до вивчення явищ і процесів природи, твори образотворчого мистецтва і фізіологія зору, оптика, особливості вищої нервової діяльності.</p>

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- змінює навколишній світ засобами сучасних технологій без шкоди для середовища;
- розв'язує практичні завдання у власному побуті;
- виконує проект від творчого задуму до його втілення в команді чи самостійно,
- обґрунтовує вибір конструкції виробу, висловлює та аргументує власну позицію під час розв'язання практичних і творчих завдань;
- добирає конструкційні матеріали, технології та відповідні засоби для розв'язання практичних завдань;
- володіє сучасними методами і технологіями обробки конструкційних матеріалів;
- читає графічні зображення, порівнює одержаний результат із запланованим на кресленнях чи графічних, схематичних зображеннях.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: усно та письмово оперувати технологічними поняттями, фактами; обговорювати питання, пов'язані з реалізацією проекту; ділитися власними ідеями, думками, коментувати та оцінювати власну діяльність і діяльність інших; шукати, використовувати і критично оцінювати інформацію в технічній літературі, підручниках, посібниках, технологічній документації, періодичних виданнях, у мережі Інтернет; обґрунтовувати технології проектування та виготовлення виробу.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості розвитку української технічної і технологічної термінології та номенклатури; розуміння можливостей державної / рідної мови для виконання завдань у різних сферах, пошанування висловлювань інших людей, толерантність.</p> <p>Навчальні ресурси: інтерактивні методи навчання; робота в парах, групах; проекти.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: розуміти технічні записи іноземною мовою на інструкціях, читати технологічні карти; шукати, використовувати і критично оцінювати інформацію іноземною мовою для виконання завдань, презентувати проект іноземною мовою.</p> <p>Ставлення: розуміння можливостей застосування іноземних мов для ефективної діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: індивідуальна робота, робота в парах та групах; проекти.</p>

3а. Математична компетентність	<p>Уміння: застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для виконання технологічних завдань у різних сферах діяльності, розуміти, використовувати і будувати прості математичні моделі для вирішення технологічних проблем.</p> <p>Ставлення: пошанування істини.</p> <p>Навчальні ресурси: розрахунки для визначення необхідної кількості матеріалів, габаритних розмірів, вартості виробу; використання вимірювальних пристроїв; виготовлення креслеників.</p>
3б. Компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розумно та раціонально користуватися природними ресурсами, економно використовувати матеріали; порівнювати фізико-механічні властивості конструкційних матеріалів, обґрунтовувати технології проектування та виготовлення виробу, намагатися організувати безвідходне виробництво, вторинну переробку матеріалів; аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та узагальнювати результати; використовувати наукові відомості для досягнення мети, обґрунтованого рішення чи висновку.</p> <p>Ставлення: усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, розуміння важливості грамотної утилізації відходів виробництва, шанобливе ставлення до природи, праці.</p> <p>Навчальні ресурси: добір конструкційних матеріалів, обґрунтування технологій проектування та виготовлення виробу.</p>
4. Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: безпечно використовувати соціальні мережі для обговорення ідей, пов'язаних із виконанням технологічних проектів, критично застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією, етично працювати з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).</p> <p>Ставлення: повага до авторського права та інтелектуальної власності, толерантність.</p> <p>Навчальні ресурси: робота з цифровими пристроями під час вибору моделей-аналогів, пошуку технологій виготовлення та оздоблення виробів, виконання ескізів та креслеників, створення презентаційних матеріалів.</p>
5. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: формулювати власну потребу в навчанні, шукати та застосовувати потрібну інформацію для реалізації проекту, організувати навчальний процес (власний і колективний), зокрема шляхом ефективного керування ресурсами та інформаційними потоками, визначати навчальні цілі та способи їх досягнення.</p> <p>Ставлення: допитливість, прагнення пізнавати нове, експериментувати, відвага і терплячість.</p> <p>Навчальні ресурси: робота з інформаційними джерелами, пошук технологій виготовлення та оздоблення виробів, створення презентаційних матеріалів, самоаналіз власної діяльності та аналіз діяльності інших.</p>

<p>ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту</p>	<p>Уміння: працювати з іншими на результат, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісу, безпечно поводитися з інструментами та обладнанням.</p> <p>Ставлення: усвідомлення цінності праці та працьовитості для досягнення добробуту; розуміння важливості виконання різних соціальних ролей в групах; відповідальність, пошанування думок інших людей, толерантність.</p> <p>Навчальні ресурси: інтерактивні методи навчання; соціальні проекти.</p>
<p>бб. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: застосовувати стратегії, які потрібні для ефективної та конструктивної участі в громадському житті та реалізації громадських проектів – співпрацювати, спілкуватися, взаємодіяти, ухвалювати колективні рішення, оцінювати їх результативність та вплив на громаду.</p> <p>Ставлення: пошанування рівності та колегіальності в ухваленні рішень, усвідомлення цінності свободи для творення, дотримання прав людини.</p> <p>Навчальні ресурси: проекти, які мають на меті прикрасити довкілля, екологічні проекти.</p>
<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: проектувати власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей, переваг і недоліків, мислити творчо, генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя для підвищення власного добробуту і для розвитку суспільства та держави;</p> <p>формулювати цілі і завдання, розробляти план для їх досягнення, прогнозувати і нівелювати ризики; ухвалювати рішення й оцінювати їх ефективність, раціонально використовувати ресурси.</p> <p>Ставлення: впевненість під час реалізації власних ідей, визнання своїх талантів, здібностей, умінь і демонстрація їх у праці та творчості;</p> <p>здатність брати на себе відповідальність за кінцевий результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей.</p> <p>Навчальні ресурси: планування та виконання завдання (індивідуального і колективного), розроблення проекту, його реалізація, зустрічі з успішними підприємцями, екскурсії на виробництво.</p>
<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: виражати власні ідеї, досвід та почуття за допомогою виготовлених виробів, зокрема творів декоративно-ужиткового мистецтва, популяризувати декоративно-ужиткове мистецтво та майстрів своєї громади, рідного краю; досліджувати технології виготовлення таких виробів.</p> <p>Ставлення: шанобливе ставлення до народних звичаїв, традицій; готовність зберігати і розвивати традиційні технології виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.</p> <p>Навчальні ресурси: відвідування виставок творів декоративно-ужиткового мистецтва, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва; участь у соціальних проектах.</p>

ІНФОРМАТИЧНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- визначає та формулює у життєвій проблемній ситуації задачі, для розв'язання яких можна залучити цифрові пристрої та інформаційні технології;
- критично використовує ІКТ, критично оцінює значення та вплив інформації, переваги та ризики використання ІТ для себе, сучасного суспільства, довкілля та сталого розвитку;
- знаходить, представляє, перетворює, аналізує, узагальнює та логічно організовує дані з використанням цифрових пристроїв та програм або без них для створення інформаційної моделі об'єктів та процесів реального світу;
- використовує системний підхід для планування, розробки та налагодження програмних проектів для вирішення задач та творчого самовираження;
- створює інформаційні продукти за допомогою цифрових пристроїв та інформаційних технологій чи без них, працюючи індивідуально або у співпраці з іншими;
- вільно, відповідально і безпечно оперує інформаційними й комунікаційними технологіями та цифровими пристроями для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач;
- усвідомлює та дотримується етичних, суспільних, культурних та правових норм під час роботи з інформацією та використання інформаційних технологій.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: створювати інформаційні об'єкти державною і рідною мовою, дотримуючись правил орфографії, стилістики та граматики; спілкуватися з використанням інформаційно-комунікаційних технологій державною і рідною мовою; висловлюватись та дискутувати на тему сучасних інформаційних технологій з використанням відповідної термінології; спілкуватися, презентувати власну чи командну діяльність, у тому числі з використанням інформаційних та комунікаційних технологій, використовуючи цитати, крилаті вислови, метафори, афоризми; використовувати словники та інші програмні засоби для тлумачення слів.</p> <p>Ставлення: надавання переваги використанню програмних засобів та ресурсів з інтерфейсом державною та рідною мовами, усвідомлення можливостей та обмежень сучасних інформаційних технологій щодо змістовного розуміння текстів.</p> <p>Навчальні ресурси: робота з довідковою системою програмних засобів, структурування текстів відповідно до вимог документів різних стилів.</p>

<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: створювати інформаційні об'єкти іноземними мовами; спілкуватися з використанням інформаційно-комунікаційних технологій іноземними мовами; використовувати програмні засоби та ресурси з інтерфейсом іноземними мовами; використовувати програмні засоби для перекладу текстів; використовувати словники та інші програмні засоби для тлумачення іноземних слів; оперувати міжнародною термінологією.</p> <p>Ставлення: усвідомлення можливостей та обмежень сучасних інформаційних технологій щодо машинного перекладу та штучного інтелекту; розуміння необхідності володіння іноземними мовами для онлайн-навчання та активного залучення у глобальну ІТ-спільноту.</p> <p>Навчальні ресурси: використання онлайн-перекладачів, робота з програмними засобами з інтерфейсом іноземною мовою.</p>
<p>За. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: розв'язувати задачі предметної галузі засобами різних технологій, використовуючи математичні методи; створювати математичні моделі об'єктів та процесів для розв'язування задач різних предметних галузей засобами різних технологій; планувати, проводити дослідження з використанням математичних моделей засобами ІТ.</p> <p>Ставлення: розуміння принципів функціонування інформаційних систем та програмних засобів на основі математичної та формальної логіки.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація та аналіз математичних методів, системи числення та булева алгебра.</p>
<p>Зб. Компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: застосовувати логічне, алгоритмічне, структурне та системне мислення для розв'язування життєвих проблемних ситуацій; планувати та проводити навчальні дослідження та комп'ютерні експерименти на основі наукових засад і методів; послугуватися технологічними знаряддями та машинами; оцінювати вплив сучасних інформаційних технологій на модернізацію інформаційних процесів на виробництві; з'ясовувати принципи функціонування інформаційних систем та програмних засобів у природничих науках, техніці та технологіях.</p> <p>Ставлення: розуміння міждисциплінарних аспектів базових понять інформатики (інформація, алгоритм, технологія); усвідомлення ролі наукових ідей в програмній інженерії та сучасних інформаційних технологіях; усвідомлення необхідності екологічних методів та засобів утилізації цифрових пристроїв.</p> <p>Навчальні ресурси: проведення комп'ютерних експериментів на основі інформаційних моделей; збір, аналіз, структурування, систематизація та представлення емпіричних даних; заняття з робототехніки та STEM.</p>

<p>4. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: визначати та формулювати в життєвій проблемній ситуації задачі, для розв'язання яких можна залучати цифрові пристрої та інформаційні технології, та вирішувати ці задачі.</p> <p>Ставлення: розуміння внутрішньопредметних, міжпредметних, надпредметних аспектів інформатики; критичне оцінювання інформації, відповідальне, впевнене та творче використання інформаційних та комунікаційних технологій.</p> <p>Навчальні ресурси: використання різних програмних засобів для створення інформаційних продуктів, пошук, оцінювання та відбір інформаційних ресурсів.</p>
<p>5. Уміння вчитися впродовж життя</p>	<p>Уміння: організувати свою діяльність через програмні засоби планування та структурування роботи; співпрацювати для досягнення власних навчальних цілей; визначати індивідуальну траєкторію навчання самостійно чи з допомогою викладачів; самостійно опановувати нові технології та інструменти; добирати оптимальні шляхи отримання додаткових знань для власних навчальних потреб; використовувати сучасні підходи та форми навчання, можливості сучасних навчальних середовищ.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних досягнень та потреб у навчанні в галузі ІТ; наполегливість, впевненість, мотивація до навчальної діяльності, незважаючи на можливі невдачі та перешкоди; усвідомлення необхідності навчання впродовж життя; розуміння необхідності неперервного розвитку власної цифрової компетентності, яка пов'язана з постійним розвитком ІТ.</p> <p>Навчальні ресурси: освітні онлайн-середовища, порівняння різних програмних засобів однієї функціональної групи.</p>
<p>6а. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту</p>	<p>Уміння: використовувати засоби спільної роботи для спілкування з членами проектної групи, однолітками, спільнотами в навчальному закладі, регіоні, державі, світі, враховуючи принципи інклюзивності, доступності та рівності; планувати власний час, діяльність і відпочинок з використанням інформаційних та комунікаційних технологій; дотримуватись основних правил безпечного і відповідального використання інформаційних та комунікаційних технологій, мережевого етикету.</p> <p>Ставлення: усвідомлення впливу інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на здоров'я людини, переваг та ризиків їх застосування; розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.</p> <p>Навчальні ресурси: використання засобів спільної роботи для планування проектної діяльності, робота у соціальних мережах.</p>

<p>6б. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: аналізувати принципи цифрового громадянства, електронного урядування, особливостей роботи з електронними платформами, систем здійснення державно-управлінської діяльності (електронне декларування, електронні закупівлі, персоніфіковані бази даних, що діють у різних галузях тощо); вести дискусію та відстоювати свою позицію щодо актуальних питань сучасності, пов'язаних із сферою ІТ, наприклад, про рівний доступ та цифрову нерівність, вплив Інтернету, віртуальний світ, штучний інтелект, ІТ-юриспруденцію, авторське право на інформаційний продукт, кібербезпеку.</p> <p>Ставлення: розуміння впливу сучасних інформаційних технологій на розвиток суспільства та громади; усвідомлення наслідків збирання та масштабного аналізу інформації про людей (наприклад, як бізнес, соціальні медіа та урядові організації збирають та використовують персональні дані); повага до прав і свобод, зокрема свободи слова, конфіденційності в Інтернеті, авторського права та інтелектуальної власності, персональних даних та ін.</p> <p>Навчальні ресурси: інформаційні революції та їх вплив на розвиток суспільства; види ліцензій на програмне забезпечення.</p>
<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: генерувати та реалізовувати інноваційні ідеї у різних предметних галузях та життєвих ситуаціях засобами інформаційних та комунікаційних технологій; планувати власну та групову діяльність для проектування та створення інформаційного продукту; ідентифікувати можливості в особистій, навчальній, професійній, економічній діяльності, оцінювати та враховувати власні сильні та слабкі сторони в командній та особистій діяльності для проектування та створення інформаційного продукту; аргументовано відстоювати свою позицію, вести переговори в процесі здійснення інформаційної діяльності; визначати сфери людської діяльності, які пов'язані з інформатикою та ІТ, для власного вибору майбутньої професії.</p> <p>Ставлення: здатність ризикувати і оцінювати ризики при використанні інформаційних технологій; відповідальне ставлення до власної діяльності та результатів роботи над спільним проектом щодо створення інформаційного продукту, толерантне ставлення до інших членів групи; прийняття помилки як поштовху для вдосконалення інформаційного продукту та власного розвитку; лідерство та усвідомлена відповідальність за спосіб здобування знань, діяльність групи і її взаємодію при здійсненні інформаційної діяльності; усвідомлення і дотримання етичних цінностей під час підприємницької діяльності; розуміння впливу цифрових технологій на бізнес та комерцію.</p> <p>Навчальні ресурси: виявлення помилок при тестуванні та налагодженні програмного проекту; розроблення критеріїв покупки або модернізації цифрових пристроїв та програмного забезпечення під власні потреби.</p>

<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників у віртуальному просторі; створювати різнопланові мистецькі витвори з використанням різних інформаційних технологій; враховувати художньо-естетичну складову при створенні інформаційних продуктів (сайтів, малюнків, текстів тощо).</p> <p>Ставлення: усвідомлення власної культури та відчуття культурної ідентичності, повага до розмаїття культурного вираження інших у глобальному інформаційному суспільстві; розуміння необхідності неперервного розвитку власної інформаційної культури; аналіз впливу інформатики та ІТ на людську культуру та розвиток суспільства.</p> <p>Навчальні ресурси: пізнання національних та світових культурних надбань у віртуальних музеях, бібліотеках, екскурсіях; створення колажу графічних зображень національної тематики.</p>
---	--

СОЦІАЛЬНА ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- має активну громадянську позицію, реагує на діяльність, яка становить загрозу для власного життя, здоров'я, добробуту громади;
- уміє ухвалювати рішення, обмірковуючи альтернативи і прогнозуючи наслідки для здоров'я, добробуту та безпеки;
- розрізняє ситуації, у яких потребує консультації фахівця, від тих, у яких можна зарадити власними силами, і відповідно діє;
- практикує здорову, відповідальну і безпечну поведінку, аналізує та оцінює наслідки ризикованої поведінки, робить аргументований вибір;
- демонструє підприємливі якості та поведінку свідомого споживача.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, переживання, слухати співрозмовника, тлумачити базові концепції щодо забезпечення добробуту, здоров'я та безпеки; обговорювати, дискутувати та презентувати своє бачення та спільні рішення.</p> <p>Ставлення: ціннісне ставлення до рідної / державної мови як до засобу вираження емоцій, почуттів, переживань, а отже, як до чинника духовного і психічного здоров'я, усвідомлення ваги мови для подолання конфліктів.</p> <p>Навчальні ресурси: Літературні твори як джерело вивчення духовного життя людини, чинників безпечної / небезпечної поведінки; дискусії про роль добробуту в житті особистості та суспільства).</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: спілкуватись іноземною мовою в життєвих ситуаціях, що стосуються здоров'я, безпеки та добробуту, користуватись іноземними довідковими засобами, правильно використовувати попередження іноземною мовою про небезпеку, розрізняти маркувальні знаки та позначення на пакувальних матеріалах для споживачів на харчових та промислових продуктах іноземного походження.</p> <p>Ставлення: усвідомлення необхідності володіння іноземними мовами для власного добробуту, шанобливе ставлення до інших мов як до засобу створення культурних цінностей.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти іноземною мовою як джерело інформації про здоров'я, рольові ігри, проекти.</p>

<p>3а. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: використовувати формули, графічні і статистичні методи, розрахунки, моделі для розуміння соціальних явищ, вирішення побутових питань та життєвих ситуацій, застосовувати математичні методи для здійснення експрес-оцінки та моніторингу здоров'я, напр., розраховувати калорійність харчового раціону відповідно до енерговитрат організму тощо.</p> <p>Ставлення: усвідомлення цінності математичної компетентності для добробуту особистості, громади та суспільства, готовність використовувати математичні мисленнєві моделі для збереження здоров'я та покращення добробуту.</p> <p>Навчальні ресурси: соціальні проекти, моделювання соціальних ситуацій.</p>
<p>3б. Компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: використовувати наукові відомості для власного добробуту, здоров'я і безпеки, напр., аналізувати склад харчових продуктів, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між природним, соціальним довкіллям і екологією, прогнозувати соціальні наслідки використання сучасних технологій у природному та соціальному середовищі, ощадливо використовувати природні невідновні ресурси, виявляти залежність між станом здоров'я і природними та технологічними чинниками, реалізовувати екологічні проекти.</p> <p>Ставлення: ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, усвідомлення важливості бережливого природокористування, відповідальність за власну діяльність у природі.</p> <p>Навчальні ресурси: соціальні / екологічні проекти, моделювання соціальних ситуацій, зокрема впливу природного та техногенного середовища на здоров'я і безпеку людини</p>
<p>4. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: знаходити, представляти, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та логічно організувати інформацію щодо добробуту, здоров'я і безпеки з використанням ІКТ, критично оцінювати достовірність і надійність інформації та цифровий контент, безпечно застосовувати ІКТ у повсякденному житті, користуватися цифровими пристроями для оцінювання стану здоров'я, рухової активності.</p> <p>Ставлення: дотримання етики спілкування в інформаційних мережах, усвідомлення переваг та загроз від використання ІКТ та соціальних мереж, розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.</p> <p>Навчальні ресурси: мультимедійні презентації до проектів щодо добробуту, здоров'я і безпеки, веб-сторінки для комунікації та реалізації проектів.</p>
<p>5. Уміння вчитися впродовж життя</p>	<p>Уміння: визначати власний стиль і способи індивідуального ефективного навчання, раціонально планувати час, здійснювати самооцінювання та самоконтроль, розробляти і використовувати навчальні стратегії, що враховують індивідуальний стиль навчання, передбачають раціональне планування, рефлексію і оцінювання результатів.</p> <p>Ставлення: здорове ставлення до проблем та їх розв'язання, здатність долати труднощі та реагувати на зміни, мотивація та інтерес до навчання впродовж життя, впевненість в успіху власного навчання як засобу підвищення рівня добробуту і збереження здоров'я.</p>

	<p>Навчальні ресурси: статистичні дані, зокрема і ті, які свідчать, що рівень добробуту і стан здоров'я безпосередньо залежить від освіти громадян.</p>
ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту	<p>Уміння: працювати в команді, захищаючи інтереси особистого, сімейного і суспільного добробуту, конструктивно комунікувати в різних середовищах, чітко розмежовувати приватну та професійну сферу, діяти в небезпечних ситуаціях і надавати першу допомогу, долати стрес, дотримуватися правил особистої гігієни, збалансованого харчування і рухової активності, визначати ознаки здоров'я та хвороби, аналізувати вплив способу життя на добробут та безпеку (особисту і громадську).</p> <p>Ставлення: відповідальне ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей, толерантність, позитивне ставлення до помилок, відкритість до критики, асертивність, повага до себе та інших, прийняття інакшості.</p> <p>Навчальні ресурси: ігри-імітації та ігри-вправи, що моделюють життєві ситуації, забезпечуючи холістичний підхід до формування життєвих навичок та усвідомленого ставлення до власного здоров'я, здоров'я інших, соціальні проекти, дискусії, моделювання та розв'язування проблемних ситуацій.</p>
бб. Компетентності для демократичного громадянства	<p>Уміння: реалізовувати громадянські права та свободи, зокрема ті, що стосуються власного та громадського добробуту, здоров'я, безпеки у щоденних ситуаціях, виявляти закономірності в розвитку демократії та суспільної довіри.</p> <p>Ставлення: повага до прав людини, громадянська відповідальність за особистий і суспільний добробут, пошанування демократичних цінностей.</p> <p>Навчальні ресурси: ситуаційні вправи, проблемні ситуації, проекти, спрямовані на усвідомлення ідей демократичного громадянства як засади досягнення добробуту.</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: втілювати інноваційні ідеї в життя, усвідомлювати власні слабкі та сильні сторони у проєкції на майбутню професійну діяльність та власний добробут, аналізувати ринок праці та його потреби, діяти в умовах непередбачуваних ситуацій, окреслювати мету і досягати її, прогнозувати і оцінювати ризики, критично мислити, ухвалювати рішення, ініціювати та реалізовувати соціальні проекти.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку між життєвим успіхом і всіма чинниками здоров'я, ставлення до добробуту та безпеки як до ознак підприємливості, ціннісне ставлення до життєвого досвіду, здатність іти на ризики та зважати на їх наслідки, відповідальність за свої рішення.</p> <p>Навчальні ресурси: ігри-стратегії, спрямовані на формування здатності брати на себе відповідальність, вправи на виявлення професійних схильностей.</p>
8. Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння: розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання мистецтва, корегувати власний психоемоційний і фізичний стан за допомогою мистецтва, критично оцінювати народні традиції, пов'язані зі здоров'ям.</p> <p>Ставлення: усвідомлення цінності творчого підходу до творення добробуту, пошанування мистецтва як засобу самоідентифікації, передавання духовних цінностей.</p> <p>Навчальні ресурси: візуальна, аудіо- та відеореклама, твори мистецтва, арт-технології, порівняння культурних традицій, що стосуються здоров'я і добробуту, різних народів.</p>

ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- регулярно практикує фізичну діяльність, демонструє рухові вміння та навички з фізичної культури та використовує їх у різних життєвих ситуаціях;
- обирає, створює та застосовує індивідуальні фізкультурно-оздоровчі програми для фізичного вдосконалення та здоров'я;
- здатний /-а до самооцінювання свого фізичного стану;
- керується правилами чесної гри, уміє боротись, вигравати і програвати;
- усвідомлює значення фізичних вправ для здоров'я, задоволення, гартування характеру, самовираження та соціальної взаємодії.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: правильно використовувати термінологічний апарат, спілкуватися в різних ситуаціях під час занять фізичною культурою і спортом, за допомогою спілкування розв'язувати конфлікти, популяризувати ідеї фізичної культури і спорту мовними засобами.</p> <p>Ставлення: усвідомлення ролі фізичної культури для гармонійного розвитку особистості, пошанування національних традицій у фізичному вихованні, українському спортивному русі.</p> <p>Навчальні ресурси: інформація про історію спортивного руху в Україні та українську спортивну термінологію.</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: за допомогою іноземної мови спілкуватися про фізичну культуру, її значення для самореалізації людини, писати тексти іноземною мовою про власні спортивні захоплення, шукати інформацію в іноземних джерелах про ефективні оздоровчі програми, спортивні новини.</p> <p>Ставлення: усвідомлення ролі іноземної мови як мови міжнародного спілкування у спорті.</p> <p>Навчальні ресурси: спортивні новини іноземною мовою, спортивна термінологія.</p>
3а. Математична компетентність	<p>Уміння: використовувати математичні методи під час занять фізичною культурою, для створення індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм, здійснення самооцінювання власного фізичного стану, вести рахунок при проведенні змагань у різних видах спорту, здійснювати підрахунок та аналізувати частоту серцевих скорочень у стані спокою та під час фізичних навантажень, розраховувати зусилля для досягнення мети, аналізуючи швидкість, відстань тощо.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості математичного мислення для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.</p>

	<p>Навчальні ресурси: завдання на подолання відстані, створення меню раціонального харчування.</p>
3б. Компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: організувати та здійснювати туристичні мандрівки; застосовувати інноваційні технології для покращення здоров'я; виконувати різні фізичні вправи в умовах природного середовища, використовувати сили природи в процесі занять із фізичної культури.</p> <p>Ставлення: розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання екологічного довкілля як ідеального простору для реалізації фізичної активності людини, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, усвідомлення важливості бережливого природокористування.</p> <p>Навчальні ресурси: туристичні мандрівки, фізичні вправи на свіжому повітрі, засоби загартовування, сучасні фітнес-технології.</p>
4. Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: використовувати цифрові пристрої для навчання техніки рухових навичок, фізичних вправ, оцінювання власного фізичного стану, моніторингу рухової активності.</p> <p>Ставлення: усвідомлення впливу інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на здоров'я людини, переваг та ризиків їх застосування; розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.</p> <p>Навчальні ресурси: комп'ютерні програми для корекції фізичного стану, майстер-класи з різних видів спорту, відеоуроки та відеоролики про проведення різних форм фізкультурно-оздоровчих занять.</p>
5. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: розв'язувати проблемні завдання у сфері фізичної культури і спорту; досягати конкретних цілей у фізичному самовдосконаленні; розробляти індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей, мотивів та потреб; шукати, аналізувати та систематизувати інформацію у сфері фізичної культури та спорту.</p> <p>Ставлення: розуміння потреби постійного фізичного вдосконалення.</p> <p>Навчальні ресурси: приклади індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм.</p>
ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту	<p>Уміння: організувати гру чи інший вид командної рухової діяльності; спілкуватися в різних ситуаціях, нівелювати конфлікти, вигравати і програвати, дотримуватися правил чесної гри, дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог та правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ, контролювати свій стан у процесі занять фізичною культурою.</p> <p>Ставлення: поцінування підтримки, альтернативних думок і поглядів; толерантність; розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям, свідоме ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших.</p> <p>Навчальні ресурси: командні види спорту.</p>

<p>6б. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: ефективно співпрацювати з іншими у спільних заняттях із фізичного виховання, на змаганнях, виявляти солідарність і підтримку у спорті, ухвалювати спільні рішення на користь команди, дотримуватися демократичних принципів у фізкультурній діяльності, планувати та реалізовувати спортивні заходи (турніри, змагання тощо).</p> <p>Ставлення: розуміння ролі спорту та фізичної культури в дотриманні прав людини й утвердженні демократичних цінностей – рівності і справедливості, відповідальності.</p> <p>Навчальні ресурси: спортивні заходи, інформація про історію зародження та проведення Олімпійських ігор.</p>
<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: боротися, перемагати і програвати, контролювати свої емоції, організувати свій час і мобілізувати ресурси, оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності, реалізовувати різні ролі в ігрових ситуаціях, відповідати за власні рішення, користатися з власних переваг і визнавати недоліки у тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізовувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо).</p> <p>Ставлення: ініціативність, активність у фізкультурній діяльності, відповідальність, відвага, усвідомлення важливості співпраці під час ігрових ситуацій.</p> <p>Навчальні ресурси: спортивні змагання з різних видів спорту.</p>
<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: виражати свій культурний потенціал через рухову діяльність; удосконалювати культуру рухів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення можливостей самовираження та самореалізації через фізичну культуру та спорт; дотримання мовленнєвого етикету.</p> <p>Навчальні ресурси: форми фізичного виховання: спортивні свята, змагання, рухливі перерви, фізкультпаузи.</p>

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- орієнтується в часі, встановлює близькі та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядає суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляє зміни і тяглість життя суспільства;
- орієнтується в історичному просторі та знаходить взаємозалежності у розвитку суспільства, господарства, культури і довкілля;
- опрацьовуючи різні джерела, визначає їх надійність, порівнює та інтерпретує історичні факти та сучасні події, визначає вплив минулого на долю людини та конкурентоспроможність суспільства;
- доступними засобами пізнає історію, розуміє множинність трактувань минулого та виявляє розбіжності, суперечності у його інтерпретаціях;
- створює нове для себе, ґрунтоване на наукових фактах трактування історії, інтерпретуючи минуле України як історію поліетнічної, поліконфесійної та полікультурної нації і держави;
- поважає права людини і відстоює їх, дотримується принципів демократії, розуміючи їх цінність у сучасному світі;
- осмислює зв'язки між історією і сучасним громадсько-політичним життям, ставить запитання та шукає відповіді, стійкий /-а до маніпуляцій;
- виявляє солідарність та зацікавлення у спільному розв'язанні проблем, залучаючи місцеву громаду та ширшу спільноту;
- бере конструктивну участь у діяльності місцевої громади та суспільства, зокрема в ухваленні рішень на всіх рівнях від місцевого до національного.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: доступно і переконливо висловлювати думки щодо історії та подій минулого, використовувати виразні можливості мови для опису подій минулого і сучасності, реагувати мовними засобами на соціальні і культурні явища; розпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконування та маніпуляції; вести аргументовану дискусію на відповідну тематику; читати і розуміти перекладені та адаптовані українською літературною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні та соціально-політичні теми; творити (усно і письмово) тексти історичного та соціального змісту, спираючись на нормативні вимоги та багатство української мови.</p> <p>Ставлення: повага до української як державної / рідної (у разі відмінності) мови, зацікавлення її розвитком, розуміння цінності кожної мови; критичне сприймання інформації історичного та суспільно-політичного характеру; толерантне ставлення до альтернативних висловлювань інших людей.</p> <p>Навчальні ресурси: доповідь, виступ, дискусія, проект (наприклад, на тему «Тенденції розвитку сучасної української культури»).</p>

<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: читати і розуміти науково-популярні публікації та художні твори історичного змісту іноземною мовою, яку вивчаєш; знаходити потрібну інформацію про світ іноземними мовами; поширювати іноземною мовою інформацію про сучасні суспільні процеси, культуру, науку та історію України, рідного краю; спілкуватися з однолітками, які представляють різні країни, для взаємообміну знаннями з історії рідного краю, національної культури, науки тощо.</p> <p>Ставлення: інтерес до історії та суспільно-політичного, наукового життя країн регіону, Європи та світу.</p> <p>Навчальні ресурси: Іншомовні науково-популярні публікації, адаптовані художні твори іноземною мовою.</p>
<p>3а. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: правильно оперувати цифровими даними, математичними поняттями для глибшого пізнання та пояснення минулого та сучасних суспільних подій; перетворювати джерельну інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо); будувати логічні ланцюжки подій, вчинків; користуватися статистичними методами та інформацією, розуміти способи маніпуляції статистикою.</p> <p>Ставлення: Прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин та можливих шляхів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем.</p> <p>Навчальні ресурси: джерела із статистичними даними у формі, діаграм, таблиць, графіків тощо.</p>
<p>3б. Компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: пояснювати та оцінювати вплив природного середовища на життя людини в окремі історичні періоди; розкривати зміст та значення господарських, промислових, наукових та науково-технічних революцій, вплив на суспільне життя технологій, технічних винаходів та наукових теорій.</p> <p>Ставлення: сталий інтерес до науково-технічного прогресу та здобутків природничих наук; визнання цінності природних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь і готовність раціонально використовувати в повсякденному житті; відвага реагувати на ризики екологічних загроз, долучаючись до громадських акцій на захист природи.</p> <p>Навчальні ресурси: джерельний матеріал, пов'язаний із розвитком природничих наук у різні історичні періоди.</p>
<p>4. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її нагромадження, перевірки і впорядкування; створювати вербальні і візуальні (графіки, діаграми, фільми) тексти, мультимедійні презентації та поширювати їх; виявляти маніпуляції інформацією соціального та історичного змісту у процесі аналізу повідомлень електронних медіа; виявляти джерела та авторів інформації, вказувати їх використання у власних інформаційних продуктах.</p>

	<p>Ставлення: дотримання етичних норм у роботі із соціальною інформацією, під час спілкування в електронних соціальних мережах; відповідальність у використанні інтерактивних засобів масової інформації; пошанування авторського права.</p> <p>Навчальні ресурси: публікації на історичну, соціально-політичну тематику та дописи в соціальних мережах (наприклад, проект «Обслуговування містян громадським транспортом»).</p>
<p>5. Уміння вчитися впродовж життя</p>	<p>Уміння: визначати власні навчальні цілі у соціальній сфері та галузі історії; аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації; знаходити й опрацьовувати джерела соціальної та історичної інформації, застосовуючи для цього ефективні методи; розуміти роль освіти, навчання для осіб і суспільств сьогодні та в історичній перспективі; критично аналізувати й узагальнювати здобуті відомості, доступно знайомити інших зі створеними самостійно новими для себе знаннями соціального та історичного змісту.</p> <p>Ставлення: відкритість до постійного самонавчання та взаємонавчання, бажання ділитися здобутими знаннями з іншими.</p> <p>Навчальні ресурси: інструктивні матеріали (пам'ятки, схеми та ін.), у яких відображено алгоритми опрацювання інформації соціального та історичного змісту.</p>
<p>ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту</p>	<p>Уміння: ідентифікувати себе як особистість, а також як члена родини, роду, шкільної та місцевої громади, європейської спільноти, мешканця світу; конструктивно обмінюватися інформацією в різних середовищах щодо актуальних соціальних, політичних та історичних тем; знаходити переконливі історичні приклади вирішення конфліктів; критично аналізувати джерела масової інформації для протистояння деструктивним і маніпулятивним технікам впливу; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний та чужий, зокрема взятий з історії, досвід.</p> <p>Ставлення: усвідомлення цінності людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки; співпереживання за долю рідних і близьких, інших осіб, що потребують допомоги і підтримки; пошанування досвіду і цінностей інших народів, держав, релігій та культур; готовність узяти на себе управління конфліктом, щоб досягти взаємоприйнятого вирішення проблем; толерантне сприйняття і ставлення до життєвої позиції іншого, громадської думки, а також особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження людей; волонтерство, підтримка громадських проектів та ініціатив, спрямованих на вирішення актуальних проблем місцевого, загальнодержавного, світового рівнів.</p> <p>Навчальні ресурси: історіографічні тексти, джерела, біографії історичних постатей, сучасна публіцистика, історичні реконструкції.</p>

<p>6б. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: моделювати свою поведінку як поведінку активного і відповідального члена громадянського суспільства, що знає права людини і вміє їх захищати; обстоювати свою громадянську позицію щодо проблем місцевого та всеукраїнського значення; критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їх роль у розвитку демократичного суспільства; ухвалювати зважені рішення, спрямовані на розвиток місцевої громади і суспільства, використовуючи свої пізнання з історії та інших соціальних дисциплін; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати проекти екологічного, соціального характеру на користь місцевої громади.</p> <p>Ставлення: усвідомлення себе громадянином України – незалежно від віку, статі, місця народження, етнічного походження та конфесійної належності; самоповага та повага до прав інших людей; громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, а також на розвинутій правосвідомості та відстоюванні демократичних цінностей; прагнення поважати цінності іншого та його приватність; толерантність і готовність до взаємовигідного розв'язання соціально-політичних суперечностей.</p> <p>Навчальні ресурси: Конституція України, основоположні чинні та історичні українські, іноземні, міжнародні правові акти; навчальні тексти політико-історичного змісту, програмні документи, біографії вітчизняних і зарубіжних громадсько-політичних діячів, сучасна публіцистика.</p>
<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій; виявляти можливості та загрози для майбутньої професійної та підприємницької діяльності, аналізуючи світовий досвід та уроки минулого; ухвалювати рішення, що несуть ризики, ґрунтуючись на досвіді минулого та сучасного соціального життя; виконувати роль лідера, працюючи для загального добра групи, товариства, місцевої громади, а з іншого боку, підпорядковувати свої амбіції громадським інтересам; на прикладі історії розуміти всі переваги і небезпеки цих ролей; планувати, організовувати, реалізовувати індивідуальні чи командні проекти, зокрема дослідницько-пошукового характеру, оцінювати їх ефективність, представляти результати; генерувати нові ідеї, оцінювати переваги і ризики, вести перемовини, працювати самостійно та в команді.</p> <p>Ставлення: усвідомлення ваги етичних норм у підприємницькій сфері та потреби розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні; готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення добробуту; зважений підхід до ухвалення рішень, що несуть ризики, ґрунтований на досвіді минулого та сучасного соціального життя.</p> <p>Навчальні ресурси: біографії історичних постатей, відомих підприємців-меценатів, які розвивали українську культуру.</p>

<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: образно мислити та уявляти; інтерпретувати твори мистецтва; розвивати власну національно-культурну ідентичність в сучасному полікультурному світі; окреслювати основні тенденції розвитку культури в минулому та сьогоденні; використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті; зіставляти досягнення української культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на особу та розвиток цивілізації.</p> <p>Ставлення: свідоме збереження та розвиток власної культури, повага до культур інших народів; відповідальна поведінка та піклування про пам'ятки української і світової культури; відкритість до міжкультурного діалогу.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва, проекти, інтерактивні заняття в музеях, галереях тощо.</p>
---	--

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Учень / учениця:

- мислить творчо, втілюючи власні оригінальні ідеї;
- самостійно та у співпраці з іншими бере участь в естетичному перетворенні довкілля;
- виявляє художньо-образне мислення у процесі художнього сприймання і творення, для продукування креативних ідей у різних сферах життя; виявляє гнучкість мислення та емоційно-ціннісне ставлення;
- володіє способами вираження думок, почуттів через художньо-творчу діяльність та сприймання мистецтва;
- орієнтується в мистецьких процесах минулого і сучасного;
- сприймає, інтерпретує і творить художні образи, набуваючи досвід емоційних переживань, осмислює цей досвід;
- свідомо використовує мистецтво для коригування власних емоційних станів;
- використовує сучасні технології для творення художніх образів, а також для вираження думок, почуттів та ідей про мистецтво;
- критично оцінює вплив мистецтва та інформаційного простору на формування власних та суспільних естетичних цінностей, здатний /-а запобігати його негативним впливам на власне життя;
- аналізує й оцінює результати власної художньо-творчої діяльності та своїх однолітків; зіставляє власні творчі погляди та їх вираження з думкою інших;
- шанує національні мистецькі цінності, зберігає і поширює національну культурну спадщину в сучасному мультикультурному світі.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ

Ключові компетентності	Компоненти
1. Спілкування рідною / державною мовою	<p>Уміння: усно й письмово висловлювати свої почуття та переживання від сприймання творів мистецтва; брати участь у дискусіях, обговореннях на теми мистецтва, чітко формулювати судження щодо мистецтва і мистецьких явищ; ділитися своїми творчими ідеями, почуттями, коментувати й оцінювати власну художньо-творчу діяльність та творчість інших.</p> <p>Ставлення: усвідомлення загальнолюдських цінностей, національної самобутності через мистецтво, готовність до їх поширення.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва та про мистецтво (друковані, аудіо-, відео- тощо), інсценізації, театралізації, хоровий та ансамблевий спів тощо, мистецькі проекти, дискусії, презентації.</p>

<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: сприймати твори мистецтва інших країн та намагатися їх інтерпретувати, використовуючи знання про культуру цих країн; спілкуватися про мистецтво іноземними мовами; описувати враження від мистецьких творів іноземними мовами; презентувати (усно чи письмово) власні твори іноземною мовою.</p> <p>Ставлення: пошанування культурного розмаїття, розуміння ролі іноземної мови як мови міжнародного мистецького спілкування; готовність до налагодження міжкультурного діалогу, усвідомлення ширших можливостей у творчій діяльності зі знанням іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва, сайти музеїв світового значення.</p>
<p>3а. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: аналізувати твори мистецтва, розуміти логіку художньої форми; здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспективи, створення об'ємно-просторових композицій, визначення метру, запису ритму, створення сценічних композицій (імпровізацій), різноманітних художніх продуктів із використанням медіа-, інтернет-ресурсів тощо.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку математики і мистецтва на прикладах творів різних видів мистецтва.</p> <p>Навчальні ресурси: схеми, таблиці, твори мистецтва, інформація про митців, обдарованих у сфері математики, спостереження, вимірювання, обчислення.</p>
<p>3б. Компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: спостерігати, досліджувати і відтворювати в художніх образах довкілля та явища природи засобами мистецтва; використовувати нові технічні засоби для втілення художніх ідей, реагуючи на постійний розвиток новітніх технологій; застосовувати знання із природничих наук (акустики, оптики, хімії тощо).</p> <p>Ставлення: розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання довкілля як об'єкту для художньо-образної інтерпретації.</p> <p>Навчальні ресурси: спостереження за довкіллям та явищами природи для відтворення засобами різних видів мистецтва; аналіз творів мистецтва, виконання творчих робіт із природних матеріалів; інформація про митців, які здійснили відкриття у сфері природничих наук.</p>
<p>4. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: застосовувати сучасні цифрові технології для створення, презентації та популяризації художніх образів; добирати та опрацьовувати потрібну інформацію (зображення, текст, аудіо, відео) для пізнання, творення мистецтва у пошуково-дослідній і соціокультурній діяльності.</p> <p>Ставлення: усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження та віртуальних мистецьких подорожей.</p> <p>Навчальні ресурси: графічні, музичні комп'ютерні редактори, інтернет-ресурси, навчальні комп'ютерні ігри тощо.</p>

<p>5. Уміння вчитися впродовж життя</p>	<p>Уміння: визначати власні художні інтереси та потреби; планувати та організувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; оцінювати й аналізувати результати розвитку власної творчої діяльності; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власного рівня опанування художньої інформації, самооцінювання досягнень і помилок, готовність до пошуку нових шляхів для художньо-творчого розвитку.</p> <p>Навчальні ресурси: текстова, візуальна, аудіо- та відеоінформація з різних видів мистецтва, мотиваційні, рефлексивні, випереджальні методи.</p>
<p>ба. Соціальна компетентність для здоров'я і добробуту</p>	<p>Уміння: використовувати мистецтво для вираження власних емоцій, почуттів, переживань та корекції власного психоемоційного і фізичного стану; шукати взаємовпливи між мистецтвом та розвитком суспільства; співпрацювати в групі над створенням мистецьких проєктів.</p> <p>Ставлення: сприймання мистецького твору як форми самовираження людини, на яке вона має право; засудження плагіату, готовність до комунікації, самостійність і мобільність у творенні ідей та ухваленні рішень, усвідомлення своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів, розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового, дбайливе ставлення до народних традицій, мистецтва рідного краю, власної культури і надбань інших культур.</p> <p>Навчальні ресурси: твори світового значення українських та іноземних митців, візуальна, аудіо- та відеореклама, твори учнів, індивідуальні, групові, мистецькі проєкти, арт-технології.</p>
<p>бб. Компетентності для демократичного громадянства</p>	<p>Уміння: реалізувати культурні заходи, їх популяризувати; критично аналізувати й оцінювати твори мистецтва і мистецькі явища; ефективно співпрацювати з іншими, зокрема для реалізації громадських мистецьких проєктів; виявляти солідарність та зацікавлення у спільному розв'язанні проблем, залучаючи місцеву громаду та ширшу спільноту; творити (самостійно чи в команді) естетичне середовище для друзів, сусідів, мешканців місцевої громади; виявляти соціально-економічні можливості культурної діяльності.</p> <p>Ставлення: розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; повага до прав і свобод людини, зокрема до свободи слова і думки, виражених через мистецтво, громадянська активність, підтримка суспільного розмаїття, зокрема і через мистецтво, утвердження рівності як основи демократії та пошанування відмінностей між ціннісними системами різних релігій та етнічних груп, гордість за здобутки українців у науково-дослідницькій (археологи, мистецтвознавці) та мистецькій діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва, дискусії (напр., «Чи мистецтво може стати засобом утвердження демократії / формування ідеології?»).</p>

<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: критично оцінювати та інтерпретувати явища культури минулого і сучасності, розуміючи роль традицій та інновацій; працювати в команді для пошуку вирішення художньо-творчих завдань; реалізувати мистецькі проекти, презентувати власні твори, пропонувати ідеї, шляхи розв'язання творчих завдань, оцінювати і визначати свої сильні і слабкі сторони; іти на ризик, впроваджуючи нові ідеї.</p> <p>Ставлення: відкритість до інновацій, ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, творенні нових мистецьких продуктів, прагнення до творчої самореалізації (відчуття потреби бути учасником мистецьких заходів і подій), відповідальність за особистий і колективний результат, готовність до несприйняття суспільством нових ідей.</p> <p>Навчальні ресурси: життєписи митців, які втілили в життя креативні ідеї, рольові ігри, індивідуальна та групова (зокрема проектна) діяльність.</p>
<p>8. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: орієнтуватися в культурному розмаїтті і розуміти взаємодію між різними культурами; розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання мистецтва та художньо-творчої діяльності; аналізувати, інтерпретувати, давати естетичну оцінку творам різних видів мистецтва, художнім явищам сучасності та доквілля (зокрема естетично оцінювати медіа та інтернет-простір); створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; продукувати креативні ідеї на естетичних засадах та реалізовувати їх, інтерпретувати та оцінювати явища мистецтва.</p> <p>Ставлення: пропагування національної культури через власну художньо-творчу діяльність; повага і толерантне ставлення до культурного розмаїття різних регіонів світу; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва, матеріали для творчості, інтерактивні методи роботи.</p>

Ця публікація відображає винятково думки колективу авторів, що можуть не збігатися з офіційною позицією Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Осередок розвитку освіти,
Варшава (Польща)

***Проект «Нова українська школа» фінансується в рамках
Програми польської закордонної допомоги Міністерства закордонних справ
Республіки Польща 2016 року.***

ЧЛЕНИ РОБОЧОЇ ГРУПИ З УКЛАДАННЯ СТАНДАРТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Андрушко Лідія	Коршевнюк Тетяна	Самойлюкевич Інна
Бараннікова Юлія	Лінник Олена	Сіжук Дарина
Белий Володимир	Ляшенко Олександр	Скворцова Світлана
Бескова Наталія	Мартиненко Валентина	Сороколіт Наталія
Бібік Надія	Милянник Андрій	Софій Наталія
Бобкова Олена	Митрофаненко Юрій	Старагіна Ірина
Вачкова Ірина	Москаленко Наталія	Страшко Станіслав
Вашуленко Ольга	Наявко Наталія	Терещук Андрій
Гайдамака Олена	Немира Катерина	Товкало Мирослава
Гільберг Тетяна	Овчарук Оксана	Турчик Ірина
Гісь Ольга	Онопрієнко Оксана	Удовиченко Лариса
Дементієвська Ніна	Орлянський Олег	Усатенко Галина
Дроздовський Дмитро	Остапенко Олександр	Фіцайло Світлана
Дубовик Олена	Павич Ніна	Хамуляк Степан
Елькін Олександр	Панченков Андрій	Харченко Світлана
Заплотинська Олена	Паньок Тетяна	Чернікова Людмила
Засєкіна Тетяна	Пасічник Оксана	Шаламов Руслан
Захарійченко Юрій	Пастушенко Наталія	Шевченко Марина
Зіньковський Олександр	Пастушенко Роман	Шиян Олена
Клепко Сергій	Полянський Павло	Шиян Роман
Коваленко Людмила	Пономарьова Катерина	Щупак Ігор
Козак Лілія	Просіна Ольга	Юзбашева Галина
Комаровська Оксана	Пустовий Олександр	Яківчик Олеся
Кононенко Лариса	Росипська Оксана	

Інформаційно-комунікаційний супровід
Володимир Іванов

